

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано**до захисту**

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

У даній магістерській роботі проаналізовано стан та тенденції розвитку соціального аудиту, моніторингу та оцінки в Україні. Висвітлено необхідність подальшого розвитку системи моніторингу та оцінювання. Описано та проаналізовано міжнародний та вітчизняний досвід оцінювання соціальних проектів в громадському секторі та соціальному підприємстві. Розкрито роль громадських та благодійних організацій в системі реалізації стратегій та програм в Україні. Адаптовано та частково апробовано методику оцінювання впливу проекту благодійної організації на основі міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій «LBG».

Ключові слова: соціальний аудит, благодійні організації, оцінювання впливу, міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій “LBG”.

Assessing the impact of charitable organizations using the international standard for assessing social investment "LBG"

ANNOTATION

This master's thesis analyzes the state and trends of social audit, monitoring and evaluation in Ukraine. The need for further development of the monitoring and evaluation system is highlighted. International and domestic experience of evaluation of social projects in the public sector and social entrepreneurship is described and analyzed. The role of public and charitable organizations in the system of implementation of strategies and programs in Ukraine is revealed. The method of assessing the impact of the charity project on the basis of the international standard for assessing social investment "LBG" was adapted and partially tested.

Key words: social audit, charity organizations, impact evaluation, international standard for evaluation of social investments “LBG”.

Оценивание влияния деятельности благотворительных организаций с помощью международного стандарта оценки социальных инвестиций «LBG»

Зміст

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ.....	8
1.1. Поняття соціального аудиту в сучасній теоретичній думці.....	8
1.2. Моніторинг та оцінювання соціальних проектів та програм як дієві механізми застосування соціального аудиту.....	17
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ В ГРОМАДСЬКОМУ СЕКТОРІ ТА СОЦІАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ.....	27
2.1. Громадські та благодійні організації в системі реалізації програм та проектів в Україні (на прикладі Благодійної організації «Фонд родини Нечитайло»).....	27
2.2. Обґрунтування вибору методології для оцінювання проекту фітнес-центрів «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло»...37	37
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ПРОЕКТУ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ФОНД РОДИНИ НЕЧИТАЙЛО» ЗА ДОПОМОГОЮ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ “LBG”.....	43
3.1. Адаптована методика застосування міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG”.....	43
3.2. Поетапне втілення міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG” на прикладі благодійної організації «Фонд родини Нечитайло».....	52
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні з моменту здобуття нею незалежності відбулося безліч потрясінь, які вплинули на суспільне життя в цілому та на соціальну сферу зокрема. Фінансова криза, політична нестабільність, війна на Сході – все це нанесло тяжкий удар на соціально-економічний стан держави, діяльність соціальних інститутів.

Останнім часом все більшого поширення набуває соціальний аудит, а також його механізми: моніторинг та оцінка. Соціальний аудит визначається як «важливий механізм розв'язання загальнодержавних, загальнонаціональних, масштабних завдань, таких як забезпечення соціальної справедливості і на цій підставі – соціальної стабільності, соціальної безпеки» [Мазурик, 2009].

Незважаючи на відносну новизну впровадження соціального аудиту, моніторингу та оцінки, ряд розвинених країн вже протягом десятиліть активно впроваджують та використовують ці технології, забезпечуючи тим самим соціальну відповідальність компаній, права та свободи людини, контролюючи екологічну ситуацію в країні, державну систему охорони здоров'я.

Що стосується стану соціального аудиту, моніторингу та оцінки в Україні, то слід сказати, що Україна потребує розвитку усіх різноманітних проявів та форм соціального аудиту: громадського контролю, моніторингу, оцінки та експертизи.

Однією з найбільш проблемних сфер в Україні, яка потребує залучення різних форм контролю, аудиту, моніторингу та експертизи є сфера охорони здоров'я. За сприятливих умов громадські та благодійні організації зможуть стати повноцінним рушієм позитивних змін та одним з головних акторів у системі реалізації стратегій та програм в Україні. Задля вимірювання ефективності соціального інвестування загалом та інвестицій благодійних організацій сфери охорони здоров'я зокрема, був розроблений міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій LBG (London Benchmarking Group). Це

метод порівняльного аналізу, розроблений Лондонською групою порівняльного аналізу, що обрано у якості головного чинника оцінки філантропічного напрямку діяльності компаній – благодійності. Подібні дослідження в Україні є лише на етапі формування, тож перші кроки в даній сфері можуть стати рушієм позитивних змін та основою подальших досліджень.

Проблемою дослідження є протиріччя між потребою оцінювання програм та проектів в Україні та недостатністю методологічних напрацювань у цій сфері.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є перспективна оцінка впливу благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» на прикладі проекту фітнес-центрів «Самотужка» за допомогою міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG”.

Визначена мета зумовила необхідність розв’язання низки наступних **завдань:**

- 1) проаналізувати стан та тенденції розвитку соціального аудиту, моніторингу та оцінки в Україні;
- 2) дослідити роль громадських та благодійних організації в системі реалізації стратегій та програм в Україні;
- 3) розробити методику оцінювання впливу проекту на основі міжнародного стандарту “LBG”;
- 4) адаптувати міжнародний стандарт оцінки “LBG” для попередньої та перспективної оцінки впливу проекту благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» за допомогою міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG”;
- 5) надати висновки щодо втілення міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG” на прикладі благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» та окреслити перспективи подальшого застосування цього стандарту в Україні.

Об'єктом дослідження є оціночна діяльність як форма соціального контролю.

Предметом дослідження є оцінювання впливу діяльності благодійних організацій за допомогою міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG” на прикладі «Фонду родини Нечитайло».

Ключові слова: соціальний аудит, громадські організації, благодійні організації, охорона здоров'я, оцінювання впливу, міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій “LBG”.

Key words: social audit, public organizations, charity organizations, health care, impact evaluation, international standard for valuation of social investments “LBG”.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Однією з основних умов ефективної соціальної взаємодії та функціонування соціальної системи загалом є можливість передбачити дію та поведінку її суб'єктів. Її відсутність призводить до дезорганізації в суспільстві та неможливості його врегульованого функціонування. З огляду на це, ще багато століть тому були створені механізми соціального контролю задля регламентації та консолідації діяльності індивідів, незалежно від їх позицію у цьому суспільстві. Усе це сприяло стабільному та стійкому функціонуванню системи, її прогресу та розвитку.

Для того, щоб краще зрозуміти теоретичні засади оціночної діяльності, слід звернутися до основ соціального аудиту як однієї з форм соціального контролю.

1.1. Поняття соціального аудиту в сучасній теоретичній думці

Одним із елементів соціального контролю є соціальний аудит. Він є досить новим поняттям в теорії та новим явищем у практиці сучасного суспільства. Соціальний аудит дає змогу дослідити вклад організацій у вирішення соціальних, економічних, екологічних проблем, прослідкувати їх слідування громадським цілям та цінностям. Задля того, щоб краще зрозуміти сферу функціонування та реалізації соціального аудиту, слід у першу чергу звернутися до соціального контролю як універсального та необхідного механізму саморегуляції суспільства, за допомогою якого встановлюється та відбувається соціальний порядок.

Більшість вчених схильні вважати, що визначення поняття соціального контролю було введено французьким соціологом Г. Тардом, який був основоположником соціальної психології. Під соціальним контролем Г. Тард розумів не що інше, як спосіб повернення злочинців до нормального життя та

припустимої у суспільстві поведінки. Проте існує інша думка щодо природи даного терміну. Відповідно до інших даних, поняття соціального контролю було вперше використано у 1894 році представниками ранньої американської соціології А. Смоллом і Дж. Вінсентом [Small, 1894].

Пізніше суть цього поняття істотно розширилася. Американський соціолог ХХ століття Е. Росс був одним із перших, хто розглянув соціальний контроль як цілеспрямоване і свідоме «домінування над цілями і діями індивіда, здійснюване від імені групи». Вчений переосмислив трактування соціального контролю та відвів йому роль основоположного чинника суспільного життя, який створює саму систему людських відносин. Росс також систематизував основи соціального порядку, які він пов'язував з такими чинниками, як громадська думка, законодавство, релігія, освіта, мистецтво, соціальні церемонії [Мазурик, 2011].

Зараз під соціальним контролем розуміють певний спосіб саморегуляції соціальної системи (тобто окремої соціальної групи або суспільства в цілому), що методом нормативного регулювання забезпечує впорядковану взаємодію індивідів, їх вплив один на одного. Головною метою соціального контролю є підтримка законності, упорядкованості і стабільності у житті суспільства.

Слід зазначити, що тип соціальної системи визначає зміст та характер соціального контролю, що має місце у цій системі. Так, приміром, у тоталітарних та авторитарних суспільствах соціальний контроль буде носити значно інший характер, ніж у демократичних державах. Так само і в архаїчних та простих суспільствах соціальний контроль можна спостерігати як неформальне явище, порівнюючи із сучасними складними постіндустріальними суспільствами, де соціальний контроль затверджений формально та прописаний у законах.

Як можна побачити з визначення соціального контролю, його виконання передбачає застосування широкого комплексу заходів: позитивних та негативних санкцій. Це виконується суб'єктами соціального контролю. За П. Бергером, існує декілька видів суб'єктів, або так званих акторів соціального

контролю. Це може бути держава і правоохоронні органи; соціальні норми; професійне середовище та сім'я; спеціалізовані установи: інтернати, лікарні, пансіонати, спеціальні школи [Волович, 2009].

Вважається, що одним з основних суб'єктів соціального контролю є держава та правоохоронні органи. Згідно з твердженням Т. Парсонса, держава передусім виконує функцію інтеграції, тобто підтримки внутрішньої єдності і припинення можливих відхилень у суспільстві. Запобігання індивідуальним та масовим відхиленням, інакше – девіаціям, є одним з основних завдань системи соціального контролю загалом. Таку функцію системи Парсонс називає репресивною. Вона являє собою сукупність дій та процедур, спрямованих на усунення та припинення різних видів девіантної поведінки. Ця функція реалізується різними формами соціального контролю, як формальною, так і неформальною [там само].

Загалом, механізми соціального контролю посідають центральне місце у функціонуванні соціальних інститутів. Можна стверджувати, що соціальні інститути і соціальний контроль мають одні і ті ж самі елементи, тобто однакові правила і норм поведінки. Вони стандартизують поведінку індивідів, роблячи її та їх дії в основному передбачуваними.

Одними з центральних механізмів та форм соціального контролю є соціальний аудит та оціночна діяльність. Оцінка чи оцінювання є важливою функцією контролю та управління. Її завданням є систематичний збір достовірних і точних даних та інформації, що можуть стосуватися діяльності проектів та програм. Оціночна діяльність допомагає не лише прискорити, в її взагалі реалізувати чи впровадити певну політику щодо досягнення поставлених завдань. Оцінка застосовується також для планування та прийняття рішень, які спираються на вивчені та оброблені дані та висновки, розроблені в результаті оцінки. Для того, щоб краще зрозуміти методи оціночної діяльності та шляхи їх втілення, потрібно звернутися до соціального аудиту, який і дав початок соціальному оцінюванню та моніторингу.

Історія соціального аудиту бере початок в США у 1940-х роках. Саме тоді набуло популярності, а відтак і регулярності дослідження соціальних рейтингів впливових компаній. Рейтинги, отримані за допомогою соціального аудиту, оцінювали відносини компаній з їх персоналом та профспілками, а також з місцевими громадами. У 1960-х та 1970-х роках відбулося зростання громадського невдоволення, викликане зростанням неекологічного виробництва. Усе частіше великі підприємства ігнорували правила безпеки виробництва, в результаті не лише забруднюючи навколишнє середовище, а й нехтуючи якістю товарів. Основна відповідальність за таку соціальну несправедливість лягла на плечі великого і середнього бізнесу. Суспільство на чолі з лідерами громадської думки практично перестали довіряти великим корпораціям, і, як наслідок, число споживачів їх товарів та послуг скоротилося. У результаті розпочався громадський тиск на великий та середній бізнес, що мав на меті притягнути компанії до відповідальності та врегулювати соціально значимі аспекти їх діяльності. У відповідь власники корпорацій почали виступати ініціаторами так званої «соціально відповідальної поведінки».

У 1977 році Конгресом США був прийнятий документ, згідно з яким американським банкам віддали наказ робити інвестиції у території, на яких вони проводять свою діяльність. Закон про повторні інвестиції у місцеві співтовариства і дотепер залишається основним інструментом заохочення соціальної участі банків на місцевому рівні. На практиці цей закон набув поширення лише у середині 1980-х років [Сухорученкова, 2008].

Історія соціального аудиту показує, що формальні організації спроможні наростити свій потенціал, якщо можуть вдовольнити інтереси колективу і мають ефективну систему стимулювання. Соціальний аудит став певною формою взаємоузгодження інтересів, яка на перший план висуває саме інтереси робітників та їх очікування, а не тільки професійний інтерес компанії. Проте цей процес нерозривно пов'язаний з діяльністю усєї бізнес-структури в суспільстві.

Двадцять перше століття характеризувалося неймовірними змінами, які були пов'язані зі збільшенням знань, розширенням впливу таких ресурсів, як Інтернет та зростанням участі громадськості в управлінні. Ці зміни отримали широке поширення і торкнулася як громадського, так і приватного секторів. Люди, як ніколи, вимагають прозорості та підзвітності. Це зумовлено необхідністю сприяти відповідальному використанню ресурсів та потребі у етичній та соціальній діяльності. Принцип соціального аудиту став можливим для моніторингу, оцінки та просування соціальних цілей. Завдяки цій концепції організації мають змогу реалізувати свої спільні цілі. Усе це створює сприятливе середовище, що сприяє підзвітності. Як наслідок, існує тверда думка, що соціальний аудит передбачає вивчення того, як організації виконують свої соціальні обов'язки перед клієнтами, працівниками, акціонерами та загальною спільнотою. Г. Бхазін визначає соціальний аудит як перегляд процедур організації, кодексу поведінки та політики, щоб оцінити, як вони впливають на суспільство [Bhasin, 2019]. Ініціатива є частиною соціальної корпоративної відповідальності і має на меті встановити позитивний імідж, а також виправити негативні. Суб'єкт господарювання повинен навчитися балансувати між прибутком і соціальною відповідальністю.

Тут важливо зрозуміти, що саме ми розуміємо під концепцією соціальної відповідальності, адже вона зазнавала змін на різних етапах розвитку суспільства. За О. Безруковою, соціальну відповідальність слід розуміти як певну властивість особистості та суспільства. Проте потрібно розмежовувати соціальну відповідальність та відповідальність соціуму [Безрукова, 2012]. Ці поняття відрізняються насамперед тим, що суб'єктом соціальної відповідальності є організація, а її предметом – соціальні потреби соціуму. На противагу цьому, суб'єктом відповідальності є власне сам соціум, який несе відповідальність за кожного конкретного індивіда. За О. Безруковою, це все складає у своїй сукупності концепцію соціальної відповідальності, тобто «властивість (стан) акторів різного рівня, що, актуалізуючись певним чином

залежно від сприйняття ситуації, в якій перебуває актор, змушує брати на себе зобов'язання щодо інших акторів, подій, об'єктів, процесів, умов життєдіяльності, соціального й природного оточення» [там само].

Тож такі питання, які потребують застосування концепції соціальної відповідальності як корупція, забруднення навколишнього середовища та погане управління, призвели до збільшення практики, яка сприяє прозорості та підзвітності. Таким чином, для того, щоб організації мали гарний громадський імідж та сприяли соціальному аспекту їх управління, слід звернутися до здійснення соціального аудиту для моніторингу. Це важливо сьогодні, оскільки світ став конкурентоспроможним і для привабливості у громаді компанії повинні мати всебічно позитивний імідж.

Основна мета соціального аудиту – сприяти справедливому поводженню акціонерів, виплаті сприятливої заробітної плати працівникам, а також пропонувати споживачам доступні товари. Враховуючи це, соціальний аудит заохочує створення соціальних вигод та премій для працівників. К. Срівастава зазначає, що соціальний аудит посилює участь громади, демократію, колективне прийняття рішень, спільну відповідальність та розвиток соціального капіталу [Srivastava, (n.d.)]. Г. Бхазін також стверджує, що соціальний аспект соціального аудиту стосується того, як організація ставиться до працівників та суспільства. Традиційно основною метою суб'єктів господарювання була максимізація багатства, і вони мали дуже малий інтерес до сприяння добробуту працівників чи активного залучення до соціальної корпоративної відповідальності.

В. Тер-Акоп'ян зазначає, що політика закріплення кампанії за певною територією являє собою «м'яку» форму соціально-відповідальної поведінки, оскільки не є визначеною масштабно соціальною проекцією. Бізнес-структура, фактично, працює у соціально-інвестиційному режимі з визначеним локальним та регіональним соціумом [Тер-Акоп'ян, 2011].

Вслід за Сполученими Штатами у 21 столітті відбувається поширення практики проведення соціального аудиту в Австралії, ПАР, Індії та Новій

Зеландії. Було розроблено декілька різновидів соціального аудиту. С. Мельник пропонує розглядати такі його види:

- аудит соціальної рівноваги видатків і доходів у вигляді визначення соціальної «ціни» прибутку;
- аудит соціальної ефективності поведінки організації;
- вимір макро- та мікросоціальних індикаторів соціальної ефективності організацій;
- аудит ставлення різних груп до впливу бізнесу;
- аудит, який впроваджують органи влади та спрямований на аналіз ситуації на підприємствах із високим рівнем соціальних ризиків;
- аудит соціальних процесів і програм управління з метою оцінки їх ефективності стосовно підвищення соціального впливу на потенційні соціальні ризики [Мельник, 2008].

Універсальний характер соціального аудиту означає можливість його застосування для вирішення різних завдань управлінської діяльності. Це різні сфери життєдіяльності суспільства: економічна, політична, а також різні рівні: організаційний, галузевий, регіональний тощо. Крім того, соціальний аудит є комплексним явищем, тобто передбачає системне застосування різноманітних дослідницьких методів таких як: програмний аудит, моніторинг, діагностика, соціальна експертиза [Мазурик, 2013].

Об'єктом соціального аудиту можуть виступати як окремі організації та їх діяльність, так і галузь, регіон в цілому, а також окремі види документів (соціальні звіти, проекти, програми) [там само].

Предметом соціального аудиту є надійна соціальна інформація, що може надходити з усіх рівнів дослідження соціальних відносин через аналіз наявних документів та статистичних даних, а також через дослідження, наприклад, опитування, інтерв'ю, моніторинг тощо.

З розвитком соціального аудиту його завдання розширилися. Зараз створюється підґрунтя для розділення цього виду контролю на підвиди.

За роллю в управлінні соціально-економічними процесами соціальний аудит поділяється на внутрішній та зовнішній. Внутрішній соціальний аудит входить до управлінського обліку, який займається забезпеченням керівництва компанії перевіреною аналітичною інформацією. Зовнішній аудит, натомість, проводиться незалежними агентствами з соціального аудиту та входить до нефінансової звітності. Це означає, що такий тип аудиту забезпечує соціальних партнерів та інших користувачів необхідною надійною інформацією.

За періодичністю розрізняють такий соціальний аудит: перспективний, оперативний і поточний. Метою перспективного аудиту є розробка довгострокових прогнозів щодо соціального розвитку компанії. Оперативний аудит проводиться у чітко визначені терміни. Поточний аудит застосовують у підведенні підсумків діяльності компаній за певний період.

За суб'єктами управління соціальними процесами соціальний аудит поділяється на такий, що проводиться керівництвом компанії, профспілками, бізнес-співтовариствами та незалежними агентствами з соціального аудиту.

За ступенем охоплення та змістом досліджуваних питань соціальний аудит поділяється на повний, локальний і тематичний. Повний аудит досліджує усю соціальну та економічну діяльність підприємств. Локальний аудит проводять лише в окремих підрозділах компанії або окремих підприємствах обраної галузі. Тематичний аудит досліджує лише обрані аспекти соціально-економічної системи.

За функціональним призначенням вирізняють соціальний аудит відповідальності, соціальний аудит ефективності та стратегічний соціальний аудит. Завдання соціального аудиту відповідальності передбачає оцінку результатів соціально-економічних процесів та зв'язків підприємства стосовно їх відповідності певним критеріям, що передбачені у нормативно-правових актах. В. Хрущ визначає соціальний аудит ефективності як такий, що дає оцінку процесу управління стратегією соціальної відповідальності на підприємстві, визначає соціальний ефект, економічну ефективність

проведених соціальний проектів як для підприємства, так і для суспільства. Стратегічний соціальний аудит аналізує узгодженість політики соціальної відповідальності підприємства із вимогами, що склалися у суспільстві до діяльності бізнесу на певному етапі його розвитку [Хрущ, 2013].

Також, соціальний аудит включає компоненти освіти та охорони здоров'я. Цей компонент важливий, оскільки коли організація забезпечує страхуванням своїх працівників, це означає, що вона дбає про їх добробут. Як наслідок, суб'єкти, які пропонують сприятливі переваги для охорони здоров'я, вважаються успішнішими порівняно з тими, хто цього не робить. Крім того, оскільки люди можуть травмуватися на місці роботи, організація повинна дотримуватися норм безпеки. Уряд гарантує, що компанії дотримуватимуться безпечних та безпечних умов праці, застосовуючи правила, а також надаючи допомогу, просвітницьку діяльність, освіту та навчання. Більше того, освіта важлива для розвитку працівників [Stahl, 2019]. Люди більше стурбовані рекламними програмами, які компанія пропонує, оскільки це означає, що вони мають можливість зростати. Як наслідок, це, збільшує їх шанси бути більш кваліфікованими, позиціонує їх краще для просування по кар'єрним сходам та робить їх конкурентоспроможними.

Тож, сьогодні соціальний аудит може бути різним: внутрішнім і зовнішнім, мати організаційний чи галузевий, регіональний або місцевий характер. Крім того, він може відрізнятися масштабами: бути повним, локальним, тематичним і мати різний часовий характер, набувати різного функціонального призначення. На сьогодні соціальний аудит вже перетворився на стійку систему з притаманними їй характерними рисами, методиками та технологіями. Отже, соціальний аудит у широкому сенсі – це моніторинг соціальних взаємовідносин на рівні міжнародних, національних, регіональних та місцевих соціально-економічних систем. У вузькому сенсі соціальний аудит можна розглядати як контроль відповідності результатів діяльності бізнес-компаній етичним та законодавчим вимогам до його діяльності. У цьому сенсі соціальний аудит здійснюють з метою оцінки

соціальної відповідальності компаній чи визначення факту відсутності цієї відповідальності.

Зараз соціальний аудит широко впроваджується по всьому світу. Знайшли своє застосування і його механізми: соціальний моніторинг, оцінювання та експертиза. Ці поняття розвиваються і їх визначення змінюються теж. Саме тому важливо звернути увагу на особливості моніторингу і оцінювання соціальних проектів та програм як дієвих механізмів застосування соціального аудиту та розкрити їх основні відмінності та переваги.

1.2. Моніторинг та оцінювання соціальних проектів та програм як дієві механізми застосування соціального аудиту

Зараз організації все більше переймаються тим, які відносини вони мають з суспільством. Це зумовлено вільною ринковою економікою, яка є дуже конкурентоспроможною. Щоб збільшити свій ринковий статус, суб'єкти господарювання доклали зусиль для просування соціальних відносин, що призвело до поширення соціального аудиту та його механізмів. Уже було визначено, що соціальний аудит – це процес, за допомогою якого організації оцінюють себе, щоб знати, як вони впливають на суспільство. Складові соціального аудиту поділяються на соціальні, економічні, політичні, екологічні та медичні, а також освітні. Для забезпечення належного соціального становища суб'єктів господарювання вони повинні знати, як відповідати інтересам різних груп людей. Процес соціального аудиту може бути полегшений механізмом моніторингу та оцінки, оскільки вони дозволяють суб'єкту господарювання мати можливість досліджувати його соціальні аспекти та оцінювати, чи вони ефективно впроваджуються, а також служити своєму призначенню та розробляти альтернативу, що дає найкращі результати.

Вперше оцінювання стало впроваджуватися ще у 1960-х роках і проходило у рамках так званої «Першої хвилі». Саме тоді розвинені країни започаткували підсумкове оцінювання масштабних національних пріоритетних програм. Далі, у 1970-х роках, відбулася «Друга хвиля», за якої інтерес оціночної діяльності змістився більше на проблему скорочення державних витрат через економічну кризу. За тих умов, оцінювання стало частиною циклу політичних процесів та їх прогнозування. «Третя хвиля» відбулася у 1990-х роках та супроводжувалася адміністративними реформами. Унаслідок цього, оцінюванню вдалося закріпитися на законодавчому рівні у ряді країн. Починаючи з 2005 року, оцінювання стало все більше запозичувати з медичної сфери. Передусім ці запозичення стосуються практики доказів. Зважаючи на це, зараз оціночну діяльність визначають як:

- 1) Наукові дані. Це можуть бути опубліковані результати наукових досліджень.
- 2) Організаційні дані, тобто факти, цифри та інші дані, отримані від організації.
- 3) Дані, засновані на власному досвіді. Тут має місце професійний досвід і судження практиків.
- 4) Дані зацікавлених сторін. Це передусім цінності і проблеми людей, на яких може вплинути рішення [Моніторинг і оцінювання.., 2018].

У сучасній соціології оціночна діяльність має різні визначення. Приміром, О. Яременко, О. Артюх та О. Балакірева визначають оцінку як систематизоване дослідження ситуації, процесу реалізації проекту з метою створення рекомендацій щодо покращення роботи, визначення її ефективності та результативності [Яременко, 2002]. Натомість, на думку Ю. Бондаренко, оціночна діяльність є нічим іншим, як систематичним збором інформації щодо діяльності, характеристик, результатів проекту чи програми з метою прийняття обґрунтованих рішень про її ефективність [Бондаренко, с. 67]. Також, це передбачає розробку рекомендацій для втілення змін, необхідних для покращення результатів проекту та його планування загалом.

Під час оціночної діяльності інформація про об'єкт може збиратися вивчаючи проект загалом або поділяючи його на окремі частини – аспекти. Це може допомогти у прийнятті більш конкретних локальних рішень. Часто результати оціночної діяльності допомагають розробити критерії для досягнення ідеальних результатів, від яких слід відштовхуватися і які слід планувати як найефективніші. На думку Р. Тяна, Б. Холода та В. Ткаченко, оціночна діяльність може виступати як об'єктивне періодичне підведення результатів для визначення статусу проекту щодо його сформульованих цілей [Тян, 2003].

На нашу думку, найбільш повним визначенням оцінювання є наступне: аналітичний інструмент, або процедура, призначенням якої є вимірювання прямих ефектів, результативності та довгострокових наслідків реалізації державних програм, галузевих політик, оцінювання впливу, а також програм розвитку, проектів неприбуткового сектору, корпоративних програм. Також, це у своєму роді міждисциплінарне дослідження, яке використовує економічні, соціологічні, політологічні методи у відповідності з національними і міжнародними стандартами у сфері оцінювання [Моніторинг і оцінювання..., 2018].

На відміну від соціального контролю та аудиту, які визначають недоліки роботи організацій та систем, проблеми у використанні ресурсів і супроводжуються критикою та санкціями тощо, увага оцінювання передусім зосереджена на:

- 1) визначенні ступеня досягнення мети, вирішення завдань і запланованих результатів;
- 2) зворотному зв'язку між усіма виконавцями та причетними до реалізації програми чи проекту організацій або осіб;
- 3) прогнозуванні можливих наслідків діяльності чи бездіяльності;
- 4) визначенні впливу певної діяльності чи бездіяльності на економіку, суспільство, громаду, цільову аудиторію тощо;

5) визначенні масштабів змін, пов'язаних з певною діяльністю чи бездіяльністю тощо [там само].

З цього можна зробити висновки, що оцінювання має теоретичне та методологічне підґрунтя та впливає з понять соціального контролю та аудиту. Проте, зважаючи на сучасні трансформації, покликане давати відповіді на інші питання. Повертаючись до трактування соціального контролю, слід наголосити, що соціальний контроль - одне з основоположних понять у соціології. Суспільство за його допомогою позначає методи, якими може впливати на індивідів-порушників. Інститути соціального контролю наявні у всіх типах суспільства, без нього не обійтися. Коли індивіди утворюють групи, навіть невеликі за обсягом, вони виробляють свої методи соціального контролю, адже це дозволяє зберегти дану групу взагалі. Без цього, група перестає існувати практично одразу. Оцінювання ж, будучи більш специфічним, звертається не до санкцій та механізмів покарання та заохочення, а до соціального прогнозування, визначення впливів проектів та програм, ступенів успіху політик окремих кампаній чи владних структур загалом.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, моніторинг – це тривалий процес, спрямований на те, щоб перевірити, чи йде організаційна діяльність відповідно до плану [World Health Organization, n.d.]. Таким чином, це важливо для виявлення проблем, а також сприяння розробки ефективних стратегій.

Оцінювання ж прагне визначити, чи досягає організація того, що було задумано. Широке визначення його наступне: оцінювання (англ. evaluation) – це аналітичний інструмент або процедура, призначенням якої є вимірювання прямих ефектів, результативності та довгострокових наслідків реалізації державних програм, галузевих політик, оцінювання впливу, а також програм розвитку, проектів неприбуткового сектору, корпоративних програм. Варто відзначити, що оцінювання – це міждисциплінарне дослідження, що використовує економічні, соціологічні, політологічні методи у відповідності з

національними і міжнародними стандартами у сфері оцінювання [Моніторинг і оцінювання..., 2018].

Існують різні цілі, яких соціальний аудит має на меті досягти, але всі вони співвідносяться з моніторингом та оцінюванням. Таким чином, моніторинг і оцінювання (МіО) – це методи отримання надійної інформації високої якості, щоб приймати результативні та ефективні рішення. Оцінювання є більш широким поняттям, аніж моніторинг, оскільки базується на його результатах і використовується на найбільш важливих етапах діяльності, а також у випадку, якщо виникають певні труднощі. Незважаючи на те, що моніторинг і оцінювання є взаємодоповнюючими категоріями, їх можна застосовувати окремо [там само]. Моніторинг, у такому випадку, буде описувати процес діяльності та відповідати на питання «Що? Скільки? Коли? Де?». Таким чином, ми отримаємо інформацію для узагальнення та висновків про те, чи успішно здійснюються досліджуваній проект чи програма. Для найбільш точних результатів, проведення моніторингу передбачає регулярні вимірювання. Також, він може не спиратися на результати оцінювання, але за таких умов буде мати наступні обмеження: не пояснить, за рахунок яких дій було отримано успішний результат, або навпаки. Як правило, моніторинг здійснюється самими виконавці діяльності.

Оцінювання ж, у свою чергу, відповідає на питання «Чому?» та може застосовується не тільки задля покращення процесу виконання проекту або програми, а й для модифікації та вдосконалення самої програми, її мети, завдань тощо. Оцінювання може виступати різновидом консалтингу, адже виконавець зазвичай надає низку рекомендацій щодо подальших дій замовника. При отриманні негативних результатів оцінювання компанія може навіть прийняти рішення про припинення реалізації програми або проекту. Оцінювання може бути як внутрішнім, тобто здійснюватися самими виконавцями, так і зовнішнім, що виконується незалежним фахівцем. Вважається, що оцінювання є більш глибоким аналізом у порівнянні з моніторингом [там само].

На відміну від інспекції та аудиту, які виявляють недоліки роботи та передбачають низку санкцій після виявлення цих недоліків у досліджуваному об'єкті, увага оцінювання зосереджена на інших моментах. Згідно з визначенням Української асоціації оцінювання, це наступні пункти:

- 1) визначення ступеня досягнення мети, вирішення завдань і запланованих результатів;
- 2) зворотній зв'язок між усіма виконавцями та причетними до реалізації програми чи проекту організацій або осіб;
- 3) прогнозування можливих наслідків діяльності чи бездіяльності;
- 4) визначення впливу певної діяльності чи бездіяльності на економіку, суспільство, громаду, цільову аудиторію тощо;
- 5) визначення масштабів змін, пов'язаних з певною діяльністю чи бездіяльністю тощо [Моніторинг і оцінювання, 2018].

Моніторинг та оцінювання є елементами ефективного соціального управління. В основі соціального управління насамперед лежить необхідність навчитися виявляти вторинні, приховані суспільні проблеми. Серед них одне з перших місць посідає вивчення соціальних наслідків, тобто тих суспільних перетворень, що напряду позначаються на соціальних відносинах груп, спільнот та окремих індивідів і спровокують змінами в їх стані. Соціальні наслідки виявляються й при здійсненні компаніями різноманітних програм та проектів. В ідеалі, головна мета соціального управління – це удосконалення умов життя людей та їх взаємовідносин. Зважаючи на те, що вагомою рисою нашого суспільства є його соціальна орієнтованість, тобто орієнтованість влади та інших структур на задоволення потреб населення, то зрозумілою стає необхідність активного застосування моніторингу та оцінки як важливого елемента соціального управління.

Відомою є концепція оцінки соціальних технологій, запропонована В. Подшивалкіною. Дослідниця розглядає процес оцінки інновацій за чотирма рівнями. Це дає змогу дослідити різноманітні суспільні елементи, де

впроваджуються реформа та інновації, а також зобразити, яким чином вони змінюються.

Для цього розглядаються рівні реалізації інновацій. Перший рівень - соціальний. На ньому вивчається користь впроваджених реформ для суспільства в цілому. Другий: зовнішній рівень. Тут досліджують зміни, які відбулися у межах соціального інституту, де впроваджувалися реформи.

Третій рівень - внутрішній рівень. На цьому рівні досліджуються перетворення в рамках соціальних організацій, які є учасниками реформ. І, нарешті, четвертий рівень має назву особового, або індивідуального. На ньому досліджується ступінь привабливості реформ для соціальних груп та індивідів, залучених до її впровадження [Подшивалкіна, 2014].

В. Подшивалкіна також пропонує розглядати оцінку в рамках функціональних сфер інновації. Це:

- 1) діяльнісна сфера – для оцінки рівня впорядкованості діяльності всередині реформи;
- 2) комунікаційна сфера – для оцінки ступеня впорядкованості комунікації суб'єктів реформи.
- 3) пізнавальна сфера – для виявлення пізнавальної цінності реформ для науки і практики [там само].

Також, сьогодні набирає поширення таке поняття, як трансформаційна оцінка. Його авторка, дослідниця Донна Мертенс, зазначає, що тепер оцінка є не просто застосування методів суспільствознавства для вирішення соціальних проблем; скоріше, оцінювачі використовують соціально-наукові методи, щоб вивчити цінність та значення програм, проектів чи політик для опису цінностей, пов'язаних із різними групами зацікавлених сторін, а також дійти оціночних висновків вирішення соціальних проблем. Трансдисциплінарний характер оцінки дозволяє застосовувати його в різних контекстах, з різними групами зацікавлених сторін вирішувати різноманітні соціальні проблеми через використання різноманітних методологій [Mertens, 2016].

Трансформативне методологічне припущення не диктує жодного конкретного підходу до проведення оцінки. Скоріше, різні методичні рішення спрямовані на визначення підходу, який найкраще сприятиме використанню процесу та висновків для підвищення соціальної справедливості, визначить системні сили, які дозволять змінам статися. За Д. Мертенс, це визначає також і необхідність критичних та рефлексивних відносин між оцінювачем та зацікавленими сторонами [Mertens, 2012]. Змішані методи часто використовуються в трансформативних оцінках через необхідність встановлення діалогічних відносин та глибокого контекстуального розуміння. Якісні та кількісні методи можуть використовуватися разом, оскільки вони розкривають різні аспекти явища та відповідають на різні інформаційні потреби різних зацікавлених сторін. Д. Мертенс також зазначає, що методи, що використовуються, повинні охопити контекстну складність і відповідати культурним групам під час оцінки. Циклічна конструкція може бути використана для висновків впродовж оціночного дослідження [Mertens, 2016].

Звісно, важливо відповідально обирати осіб, які беруть участь у соціальному аудиті, моніторингу та оцінюванні. Важливо забезпечити неупередженість цих членів. За допомогою моніторингу організація зможе дізнатися роль соціально-корпоративної відповідальності, яку вона виконує у громаді. Згодом, щоб визначити, чи ефективна ініціатива, вона може оцінити, чи отримує позитивний суспільний відгук, який вона мала намір отримати, інвестуючи в громаду.

Крім того, аби компанія ефективно використовувала організаційну силу та політику, аудит може відслідковувати взаємодію та використання політики в діяльності суб'єкті господарювання. Також, за допомогою моніторингу аудитор зможе вивчити, як бізнес взаємодіє з навколишнім середовищем. Наприклад, інформація про практику компанії може бути записана (задокументована). Потім аудитор оцінить, чи дотримуються вони відповідних законів.

За допомогою моніторингу соціальний аудитор може бути в змозі оцінити, як організація ставиться до своїх працівників. Згодом він може оцінити, чи практика, яка використовується, є справедливою. Також можна використовувати моніторинг, щоб перевірити кошти, які виплачують працівникам. Далі, ефект оплати праці на працівників можна оцінити, щоб визначити, чи дає вона позитивні чи негативні результати. Процес моніторингу та оцінки може бути використаний при тестуванні кожного компонента або вимірюваного результату соціального аудиту.

Моніторинг та оцінювання сприяють проведенню соціального аудиту, оскільки вони дають можливість соціальному аудитору оцінити, чи реалізувала організація соціальні аспекти, які досліджуються, а також визначити, чи дають поточні операції бажаний результат. Якщо компоненти соціального аудиту, що контролюються, не виконуються, соціальний аудитор може рекомендувати методи сприяння дотриманню. Наприклад, в організації можуть бути закони, які сприяють безпечному робочому середовищу, однак люди не дотримуються їх.

У деяких випадках суб'єкти господарювання впроваджують відповідні компоненти соціального аудиту, такі як соціальна відповідальність, однак ініціатива не дає бажаних наслідків. Наприклад, бізнес може бути філантропічним, але отримує замало суспільного схвалення. За допомогою моніторингу та оцінювання соціальний аудитор може краще визначити, чому організація отримує негативну відповідь, незважаючи на те, що вона є соціально відповідальною, і, таким чином, реалізувати відповідну стратегію подальшого розвитку.

Існує багато підстав для створення ефективної системи моніторингу та оцінювання. Основні з них це: систематичне відстеження результатів діяльності окремих служб/підрозділів програм закладу, установи, а також аналіз даних на рівні процесу та результатів; передпрограмування діяльності з метою досягнення визначених цілей; підготовка звітів на галузевому, регіональному і національному рівнях. Якщо система МіО буде

функціонувати належним чином, це дасть змогу фахівцям вчасно виявляти проблеми в реалізації програм та проектів та своєчасно знаходити шляхи для їх вирішення.

Отже, в сучасній соціології існують різні підходи до розуміння сутності соціального контролю, який розглядається як необхідний елемент соціальної стабільності і соціального порядку і описується категоріями потреб та інтересів, цінностей і норм, санкцій, соціальної структури, суспільних відносин, соціальної організації тощо. Для здійснення соціального контролю потрібна кооперація та солідарності. Українському суспільству, як і будь-якому іншому, що розвивається, це необхідно.

У процесі гуманізації суспільства важливого значення набуває специфічна форма контролю, де відбувається усвідомлення індивідами факту залежності їх добробуту від діяльності соціальних інститутів. Це – соціальний аудит. Потреба проведення соціального аудиту виникає, коли існує необхідність оцінки діяльності підприємств стосовно дотримання принципів соціальної відповідальності. Зараз відбувається активне впровадження механізмів соціального аудиту, таких як моніторинг та оцінювання.

Отже, у даному розділі магістерської роботи були детально розглянуті теорія соціального контролю, концепція соціального аудиту, а також його дієві механізми: моніторинг та оцінювання. Розуміння теоретичних засад дасть змогу розробити практичні та методичні рекомендації для повноцінного втілення можливостей громадянського суспільства реалізовувати механізми контролю та аудиту.

Разом чи окремо, вони можуть допомогти в просуванні соціальних проектів та програм, визначивши їх умови, ефективність, перспективи та доцільність загалом. Фахівці з моніторингу та оцінювання в Україні мають спиратися на вже розроблені методики та схеми, які були запропонованими зарубіжними та вітчизняними фахівцями. Саме тому виникає необхідність дослідити міжнародний та вітчизняний досвід оцінювання соціальних проектів в громадському секторі та соціальному підприємстві.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ В ГРОМАДСЬКОМУ СЕКТОРІ ТА СОЦІАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Моніторинг та оцінювання вже давно стало засадничими складовими впровадження програм та проектів закордоном. Розвинені країни вдало використовують механізми соціального аудиту не лише задля забезпечення прозорості та дотримання міжнародних стандартів, а й для успішного функціонування соціального підприємництва. В останні роки в Україні також відбувається стрімкий розвиток МіО, в основному завдяки фахівцям з Української асоціації оцінювання.

Щоб на результати оцінювання можна було спиратися як на надійні дані, воно повинно відповідати певним стандартам та критеріям. За таких умов, оцінювання стає джерелом практичних засад професійної діяльності, принципом та правилом, що визначає поведінку та рішення представників досліджуваної галузі, характеристиками щодо діяльності суб'єктів.

2.1. Громадські та благодійні організації в системі реалізації програм та проектів в Україні (на прикладі Благодійної організації «Фонд родини Нечитайло»)

У будь-якому суспільстві люди організуються в групи задля досягнення спільних цілей. З часом, ці організовані групи перестали діяти лише на користь її членів, а й поширили свій вплив на ширші суспільні кола. Щоб краще зрозуміти можливості громадських та благодійних організацій, потрібно спершу звернутися до їх витоків.

Основи сучасних досліджень громадських організацій заклали ще засновники психологічної парадигми Г. Тард і Г. Лебон. Вони також були авторами так званої теорії колективної поведінки, на основі якої в середині минулого століття був сформований напрям у дослідженні громадських

організацій та суспільних рухів. У межах цього підходу, який називають класичним, громадські організації визначаються як один із типів колективної поведінки.

Закон України «Про об'єднання громадян», дає таке трактування поняття «об'єднання громадян»: «Об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод». Об'єднання громадян, незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо) відповідно до Закону визнається політичною партією або громадською організацією [Про громадські об'єднання; Закон України від 22.03.2012].

Тож, громадські організації можна визначити як добровільне об'єднання громадян, метою якого є реалізація та захист прав та інтересів суспільства. Громадські організації сприяють розвитку соціальної активності населення, їх участі в управлінні державними процесами.

Натомість, створення благодійних організацій, має на меті здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб. Їх створення надає можливість допомагати іншим громадянам, проектам або притулкам шляхом надання грошей і товарів, безкоштовного надання послуг та виконання робіт, краудфандингу (збір коштів через платформи за допомогою мережі Інтернет) або публічного збору благодійних пожертв [Лациба, 2019]. Окрім того, при створенні благодійну організацію, є можливість займатися волонтерством. Згідно з чинним українським законодавством, різниця між громадською та благодійною організацією існує лише у питанні податкового режиму.

Варто зазначити, що низка розвинених країн активно підтримує поширення та розвиток благодійних організацій та меценатства. На Заході створюється безліч сприятливих для цього умов. Так, наприклад, у Бельгії та Великій Британії передбачене стимулювання спонсорства шляхом вилучення суми, витраченої на рекламу та маркетингові операції, з обсягів, що обкладаються податком. В Австрії та Франції спонсорство трактується як

маркетингові витрати компанії на рекламу, що не оподатковуються. У США розмір добродійних пільг складає до 10 % доходу компанії; з пожертв у грошовій формі можна отримати податкове вирахування в межах 50% річного доходу, з пожертв не в грошовій формі – 20-30%. В Угорщині дозволено відрахування на меценатство 70 % прибутку підприємств і компаній, Німеччині – 33,2% [Горелов, 2013].

В Україні, на жаль, немає такої підтримки з боку державної влади та бізнесу. Проте у нас проводяться адміністративні заходи та нормоутворення, що покликані сприяти розвитку даної сфери, розширенню можливостей благодійного сектора. Благодійний сектор в Україні акумулює з кожним роком усе більше коштів, що відповідно відображається і на збільшенні фінансової допомоги отримувачам.

Одним із важливих факторів вдалого функціонування благодійної діяльності є залученість до нього громадянського суспільства. За даними опитувань попередніх років, українське суспільство сприймає благодійну діяльність радше позитивно чи, рідше, нейтрально. Це є позитивним сигналом з огляду на неспроможність держави та уряду забезпечити повноцінний соціальний клімат для значної частини наших громадян. Також, це є важливим фактором прийняття змін, оскільки все більше індивідів усвідомлює своє місце у взаємодії з державою. Останнім часом спостерігається й тенденція, коли зростання обсягів благодійної діяльності відбувається за рахунок внесків вітчизняних благодійників, які починають відігравати ключову роль у цій сфері [там само].

Поряд з розвитком благодійництва, виникає потреба у впровадженні системи моніторингу та оцінювання, аби виміряти вплив таких програм і проектів та їх ефективність. Зазвичай принципи і стандарти оцінювання створюються організаціями, які є замовниками оцінювання, або професійними асоціаціями. В основу формування правил діяльності та норм поведінки закладається живий досвід учасників процесу. Корисним прикладом для

української системи МіО може стати міжнародний досвід, який слід розглянути детальніше.

Загалом, виділяють три основні групи країн, які активно використовують систему МіО. Перша група – це так звані «країни-піонери», які першими взялися за розбудову методології та на сьогодні мають найбільш значні результати. Це США, де виник соціальний аудит, а також Канада, Швеція та Німеччина. До другої групи відносять розвинути країни Європейського Союзу, такі як Нідерланди. Також до цієї групи відносять Велику Британію. До третьої групи належать країни, які активно запозичають вдалий досвід ЄС та формують власні здобутки: Польща, Словаччина. І, нарешті, четверта група, це пострадянські країни (Білорусь, Грузія, Казахстан, Молдова, Росія та ін.).

На самому початку, система МіО була найбільш затребувана у сфері державної політики для впровадження інноваційних методів соціального управління. У 1960-х роках США, Канада, Німеччина та Швеція працювали над новими реформами з охорони здоров'я та освіти. Завдяки оцінюванню, вдалося дослідити, чи були отримані бажані наслідки реформ та яких помилок припустилися під час їх розробки та впровадження. Підрозділи уряду активно дослухалися до порад фахівців з оцінювання, які мали достатньо повноважень для впливу на прийняття рішень.

Далі, у 1970-х та 1980-х роках уряд цих країн віддав розпорядження дослідити бюджетні витрати. З огляду на це, фахівці з оцінювання були залучені до міністерства фінансів. Результати оцінювання допомагали раціонально розподіляти кошти бюджету, обґрунтовували доцільність тих чи інших програм, де передбачалися фінансові виплати населенню.

З роками система МіО стала повноправною частиною соціального управління у цих країнах, адже стало очевидним, що це приносить результати та стимулює заощадження коштів та підйом економіки.

У Великій Британії та Нідерландах окремі урядові структури почали відповідати за оцінювання державної політики. У Польщі була проведена

реформа, під час якої було створено чітку систему стратегічних документів країни, що інтегрувала в себе оцінювання. В окремих країнах здійснюється оцінювання державної політики у певних сферах, в окремих – оцінювання саме програм. Так, у США та Канаді на законодавчому рівні передбачено оцінювання програм, що фінансуються з державного бюджету. У Великій Британії практикувалися угоди про надання послуг, що передбачали відповідальність за досягнення кількісних показників результатів діяльності. У Нідерландах була спроба пов'язати планування політики з бюджетним процесом та оцінюванням результатів. У Польщі та Словаччині оцінювання програм було найбільш розвинутим у сфері Структурних фондів ЄС. Реформа державних фінансів лише створила передумови для запровадження оцінювання в інших сферах [Моніторинг і оцінювання..., 2018].

Важливо, що у цих країнах ініціатива розпочати моніторинг та оцінювання програм та проектів здебільшого надходила від уряду. Це сформувало дві основні моделі оцінювання: стратегічну та бюджетну. Стратегічна модель звертає увагу на оцінку державної політики, тобто є частиною стратегічного планування програм. Така модель домінує у Нідерландах та Великобританії. На відміну від стратегічної, бюджетна модель передбачає оцінювання саме бюджетних процесів, тобто залучення фахівців до міністерства фінансів та дотичних інституцій.

Ряд розвинених країн також спромоглися створити власні галузеві міністерства з оцінювання. Обсяг їх повноважень варіюється від планування стратегій проектів, розробки завдань та власне оцінювання до надання рекомендацій на майбутнє.

Міжнародні організації також активно використовують систему МіО для впровадження програм та проектів. Приміром, в ООН функція оцінювання зосереджена всередині самої організації, а Світовий банк не лише виробляє чіткі цілі використання результатів оцінювання всередині своєї організації, а і певною мірою впливає на формування системи МіО в інших країнах, які потребують допомоги. Фахівці зі Світового банку розробили детальні

рекомендації щодо діагностики ступеня впровадження оцінювання на національному рівні та вжиття необхідних заходів щодо створення систем моніторингу і оцінювання. У низці випадків умовою надання допомоги Світового банку є створення системи моніторингу та оцінювання. Європейський Союз висуває вимоги щодо проведення моніторингу та оцінювання як щодо використання фондів ЄС, так і щодо програм та проектів, які здійснюються у країнах, що не належать до ЄС. [Моніторинг і оцінювання..., 2018].

Україна також робить кроки на шляху до впровадження системи МіО на національному рівні. Незважаючи на те, що у нашій державі ініціатива виходить не від уряду, фахівці та активне громадянське суспільство використовують здобутки інших країн для розробки власних вимог до української системи оцінювання програм та проектів.

Так, у 2016 році Українська асоціація оцінювання узагальнила вимоги щодо діяльності фахівців з оцінювання у відповідь на появу великої кількості продуктів під назвою «система моніторингу та оцінювання», які мали на меті контроль за владою і створювалися на підставі власного розуміння контролю та покарання [Моніторинг і оцінювання..., 2018].

Фахівці УАО поставили перед собою завдання визначити:

- 1) Хто може займатися моніторингом та оцінюванням, щоб забезпечити замовнику результат і не дискредитувати ідею оцінювання?
- 2) Якими мають бути мінімальні вимоги до фахівців з оцінювання?
- 3) Яких норм поведінки повинні жорстко дотримуватися фахівці у своїй діяльності, а які є надуманими і спрямованими лише на те, щоб захистити когось персонально від конкуренції?
- 4) Як готувати фахівців з оцінювання, які працюватимуть як в українських реаліях, так і в інших країнах? [там само].

Вже зараз ми маємо приклади успішного застосування системи МіО в Україні. Одним із них є проект «Метіда» міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я» – це проект з технічної допомоги у сфері

моніторингу і оцінки та ефективного використання даних. Цей проект реалізовувався за фінансової підтримки Центрів контролю та профілактики захворювань США згідно з Надзвичайним планом Президента США по боротьбі зі СНІДом (PEPFAR) у період з 30 вересня 2012 року по 29 вересня 2017 року із загальним бюджетом 3 998 845 доларів США.

Загальна мета проекту – удосконалення процесу прийняття рішень у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні, заснованого на доказовості, шляхом посилення співпраці між ключовими партнерами, зміцнення професійного потенціалу персоналу в сфері моніторингу та оцінки, поліпшення якості даних та підтримки діяльності з проведення досліджень, що забезпечують потребу в даних у сфері стратегічної інформації [Технічна допомога..., (n.d.)].

Загальної мети проекту було успішно досягнуто завдяки виконанню завдань у межах трьох ключових цілей:

1) забезпечення співпраці з метою ефективного використання даних під час прийняття рішень;

2) виявлення суттєвих прогалин у сфері стратегічної інформації (СІ) та забезпечення відповідних знань. Ця ціль передбачала виконання комплексних завдань, таких як: координація роботи зі збору даних щодо ВІЛ серед усіх партнерів шляхом розробки уніфікованого плану МіО; забезпечення збору та аналіз даних, потребу в яких було оцінено у співпраці з партнерами та представлено в плані МіО;

3) забезпечення стійкого потенціалу для вдосконалення управління даними [МБФ "Альянс...", (n.d.)]. Реалізація проекту здійснювалася на засадах інноваційних стратегічних підходів з розвитку системи МіО в Україні. Серед них варто відзначити наступні:

а) впровадження міжнародного досвіду технічної підтримки через групу національних експертів. На початку проекту діяльність зі зміцнення потенціалу спеціалістів з МіО та осіб, що приймають рішення, здійснювалася із залученням міжнародних експертів у сфері МіО. Подальша технічна

підтримка здійснювалася національними тренерами. Команда тренерів національного рівня пройшла додаткову підготовку та отримала підтримку міжнародних експертів протягом терміну дії проекту;

б) аналіз прогалин у сфері СІ на основі потреб щодо даних осіб, які приймають рішення. Відбір досліджень та іншої діяльності зі збору додаткових даних, що заплановані в рамках проекту, ґрунтувалося на ретельному аналізі потреб щодо даних осіб, які приймають рішення, на національному та регіональному рівнях;

в) інституціоналізація зміцнення потенціалу у сфері МіО через роботу з національними університетами. З метою забезпечення стабільного розвитку системи МіО після завершення проекту забезпечувалася підтримка впровадження основ МіО у стандартну систему освіти для спеціалістів у галузі охорони здоров'я та соціальних послуг;

г) створення Комісії із забезпечення якості даних у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в рамках професійної спільноти з МіО. Проект сприяв створенню Комісії із забезпечення якості даних у сфері ВІЛ-інфекції/СНІДу, яка буде здійснювати моніторинг дотримання стандартів якості досліджень, що проводяться в Україні, та регулюватиме підготовку публікацій результатів досліджень [M&E-related Technical assistance, n.d].

Таким чином, механізми моніторингу та оцінки, прописані у проекті «Метіда» Міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я», можуть слугувати прикладом того, як потрібно застосовувати механізми моніторингу та оцінювання на практиці. Залучення українців до проектів такого типу – це шанс отримати новий досвід та знання, які допоможуть розвивати соціальний аудит та контроль загалом і моніторинг та оцінювання зокрема задля встановлення прозорості та збільшення відповідальності керівників та виконавців різноманітних соціальних проектів та програм.

Для розробки програми оцінювання та її адаптації була обрана Благодійна організація «Фонд родини Нечитайло» – організація, яка

реалізовує благодійні ініціативи, власні проекти, бере участь у фінансуванні програм інших благодійних та громадських організацій, підтримує актуальні соціальні ініціативи. Фонд було засновано у 2015 році, щоб втілити місію допомагати тим, хто цього потребує та займатися реалізацією благодійних ініціатив. Також, Фонд активно залучає організації та населення до усвідомленої допомоги.

В благодійному секторі України протягом останніх років намітилася тенденція до об'єднання БО у співтовариства, що дозволяє більш ефективно розвивати взаємодію між ними. За чисельністю найбільшими на сьогодні є Всеукраїнська благодійна організація «Асоціація благодійників України» (включає 34 організації) та благодійна організація «Український форум благодійників» (включає 21 повноправного члена та 5 асоційованих членів) [Попов, 2016]. Благодійна організація «Фонд родини Нечитайло» є повноправним членом Українського форуму благодійників. Вони відкрито надають фінансові та програмні звіти про діяльність, підтримуючи принцип відкритої і прозорої благодійності.

Напрямки діяльності Фонду наступні:

1. «Інклюзія. Жити на рівних» – створення засобів і умов, які допомагають людям з інвалідністю жити повноцінним життям. Цільова група – незрячі і глибоко слабозорі люди.

1.1. Проект «Книга Брайлем». Мета – зробити художню літературу доступною для незрячого читача. Щорічно шрифтом Брайля видається до 10 дитячих книжок за сприяння Фонду.

1.2. Проект «Хочу бачити». Мета проекту – зменшення кількості дітей-інвалідів по зору через розвиток у них ретинопатії недоношених в Одеській, Миколаївській, Херсонській областях.

2. Програма «Допомога поруч». Допомога сільським громадам. Робота з проектами, спрямованими на розвиток соціальної інфраструктури сільських громад у співпраці з місцевими громадами та іншими партнерами. Також,

підтримка соціальних установ в Черкаській та Миколаївській областях [Український форум..., (n.d.)] .

Ще один проект для інвестування – «Самотужка» – мережа фітнес-центрів, що надають реабілітаційні послуги для дітей з вадами опорно-рухового апарату. Там займаються діти з інвалідністю, яким потрібні довготривалі та комплексні фізичні заняття. Ця організація займається соціальним підприємництвом ще з 2016 року та є надзвичайно потрібною, адже в Україні є понад 20 тисяч дітей з дитячим церебральним паралічем, що є цільовою аудиторією центру. Вони потребують постійної лікувальної фізкультури та масажів. Тетяна і Андрій Івчатови – засновники центрів для дітей з порушенням опорно-рухового апарату. Тетяна Івчатова – головний реабілітолог центру, кандидат педагогічних наук, майстер спорту міжнародного класу з акробатики і педагог з 16-річним стажем. Сьогодні в кожному з їх фітнес-центрів графік занять розписаний на кілька тижнів вперед. Крім того, їх реабілітологи працюють з дітьми з аутизмом, синдромом Дауна, а також з передчасно народженими дітьми.

У фінансуванні «Фонд родини Нечитайло» бере участь на пайових умовах. Це означає, що фонд увійшов в долю товариства з обмеженою відповідальністю. Це товариство керуватиме центром, а фонд буде отримувати відсоток з прибутку. У листопаді 2019 р. було відкрито четвертий реабілітаційний центр з басейном в мережі "Самотужки". Це великий крок уперед для центру та його відвідувачів, адже це може пришвидшити лікування хворих дітей. Крім такого центру «Аква-Самотужка», в Києві практично немає настільки розвиненої інфраструктури, де будуть витримані потрібні режими води та повітря для лікування дітей. Це є ще одним стимулом проведення перспективного оцінювання подальшого розвитку даного проекту.

2.2. Обґрунтування вибору методології для оцінювання проекту фітнес-центрів «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло»

Існує ряд методів, що використовуються виключно для оцінки соціально-підприємницьких проектів. Усі вони були розроблені у більш розвинених країнах та наразі мають лише перспективи застосування в Україні. Найбільш відомими та популярними методами на Заході, в США та Канаді є Методичний підхід REDF до оцінки соціальної окупності інвестицій, Методика оцінки соціальної окупності інвестицій SROI Network та Міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій “LBG”.

Для оцінювання проекту фітнес-центрів «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» слід обирати метод, який буде включати підрахування не лише економічної вигоди підприємства, а й соціальної окупності. Також, не слід забувати залучення стейкхолдерів в процес оцінки. Тому, такі методи, як аналіз “витрати-вигоди”, соціальна звітність, оцінка впливу на навколишнє середовище не підходять через те, що не враховують всіх потрібних важливих для аналізу аспектів.

Розробники методики оцінки соціальної окупності інвестицій REDF вирішили відмовитися від спроб визначити в грошовій формі цінність всіх результатів та зосередилися виключно на оцінці додатково створеного доходу або економії коштів, отриманих завдяки проекту або програми. Цей підхід був використаний для оцінки соціальної окупності інвестицій для програми «Послуги для дітей і молоді» соціального центру Discovery House в місті Калгарі, Канада. Програма працює з дітьми та їх мамами, що зазнали домашнього насильства. Проте для використання цього методу є занадто мало інформації у вільному доступі, що не дає можливості повністю розкрити мету та завдання нашого дослідження.

Методика оцінки соціальної окупності інвестицій SROI Network – це підхід, який дозволяє вимірювати і враховувати цінність. Він спрямований на

зниження соціальної нерівності, шкідливого впливу на навколишнє середовище і підвищення особистого добробуту людей шляхом обліку соціальних, екологічних і економічних витрат і вигод. Методика SROI дозволяє виміряти та простежити зміни, вимірюючи соціальні, екологічні та економічні результати і представляючи їх в грошовому вираженні [A guide to Social Return..., 2012].

Метод порівняльного аналізу, розроблений Лондонською групою порівняльного аналізу (London Benchmarking Group - LBG) – це методика, що спеціалізується на оцінці філантропічного напрямку діяльності компаній – благодійності. Модель LBG використовує показники корпоративного інвестування у місцеві спільноти. Цей метод аналізу заснований на припущенні, що вся благодійна та соціально орієнтована діяльність компаній є доповненням до їх основної діяльності. Головна діяльність бізнесу разом з їх соціальним впливом є основою для побудови відносин з місцевою громадою. Таким чином, формується піраміда участі корпоративної компанії у вирішенні соціальних завдань місцевої громади. На першому щаблі знаходяться комерційні ініціативи, які фінансуються з бюджету компанії. На другому – спільні з партнерами бізнес-організації добровільні інвестиції у проекти та програми для місцевої громади. На вершині піраміди знаходиться філантропічна діяльність компанії, що фінансується із бюджету. Ці інвестиції є своєрідною відповіддю на потреби місцевої громади.

Ця методика дає можливість чітко виміряти фінансові, матеріальні та ресурсні витрати організації, звертаючи увагу ще й на кількість витраченого робочого часу та на інші види соціально спрямованої діяльності. Приміром, співробітники бізнес-компанії можуть добровільно витрачати власний час на соціальні проекти. У такому випадку їх внесок до організації вимірюється як витрати робочого часу, погодинна ставка та накладні витрати. Модель LBG дозволяє чітко обґрунтувати соціальну ефективність діяльності компанії та мотивацію її членів [Карта підходів..., 2015].

Тобто, LBG – це матриця, де можна поставити поруч і наочно порівняти ресурсний внесок (input), безпосередні результати, створені продукти (output) і соціальний ефект (impact). Крім обліку того, скільки грошей було витрачено на програму, скільки часу зайняла її реалізація, яка собівартість «нефінансових вкладів», враховується також користь для спільноти (наприклад, число людей, які отримали підтримку), користь для бізнесу і способи посилення впливу (додаткові джерела підтримки соціально значимої діяльності). Модель LBG універсальна як для простих одноразових проектів, так і для масштабних. Крім того, така матриця дозволяє порівнювати різні програми між собою.

Оцінка соціальних ефектів – це допомога в управлінні інвестиціями, плануванні стратегії (і коригування старої), крім того, це непогана база для зовнішнього аудиту і іміджевих складових: за результатами оцінки завжди видно, що компанія обіцяла, а що зробила насправді. Також, не варто забувати, що підсумки проведення оцінки діють не тільки ззовні, але і істотно підвищують самооцінку і ентузіазм співробітників.

Дуже часто на шляху до ефективної оцінки стоять різні перешкоди: стереотипи про те, що це довго і дорого, що оцінка вимагає висококваліфікованих кадрів, а прості співробітники не в змозі впоратися із завданням. Насправді, витрати можна звести до мінімуму і доручити оцінку перспективному фахівцеві – для цього варто використовувати стандарт LBG.

Мету розробників LBG можна сформулювати так: «Стати провідним світовим стандартом для вимірювання і бенчмаркінгу корпоративних соціальних інвестицій з метою постійного підвищення їх ефективності, якості і впливу» [From inputs to impact., 2014].

Використання моделі LBG надає наступні можливості:

- 1) побудова якісної внутрішньої системи обліку корпоративних соціальних інвестицій і оцінки / вимірювання результатів і ефектів;
- 2) можливість виділяти і відрізняти внесок компанії від вкладу, зробленого іншими стейкхолдерами – співробітниками, покупцями, споживачами, інші організації;

3) можливості для порівняння, агрегації даних; основа для прийняття рішення менеджментом щодо довгострокової соціальної політики бізнесу.

Матриця LBG дозволяє оцінювати весь спектр інвестицій в співтовариство, групувати отриману інформацію, і звітувати за кількома параметрами.

1. ВНЕСОК: Що інвестовано?

Ресурси, які компанія надає для підтримки спільноти.

Як? Грошовий внесок, час співробітників, нефінансові вкладення, управлінські витрати.

Чому? Пожертви, інвестиції в співтовариства, комерційні ініціативи місцевого рівня.

Що? Напрями діяльності (освіта, здоров'я тощо)

Де? Місце активності.

2. РЕЗУЛЬТАТИ: Що відбулося?

Результати діяльності, досягнуті обсяги, залучені кошти в результаті пожертвування.

Безпосередні результати: кількість учасників, заходів, продуктів, підтриманих благоотримувачів, організацій.

Бізнес-результати: медіа-покриття, кількість залучених співробітників, залучені покупці, постачальники, інші стейкхолдери.

Leverage («Важіль»): засоби співробітників, партнерів, клієнтів, час співробітників у вільний від роботи час.

3. ЕФЕКТИ: Що змінилося?

Зміни у благоотримувачів, в організаціях або компанії, в коротко- або довго- терміновому періоді в результаті діяльності.

Вплив на суспільство: зміни у благоотримувачів, організацій та/або в співтоваристві, у поведінці, відношенні, навички та персональна ефективність.

Вплив на організацію: підвищення якості або нові послуги, нові клієнти, поліпшення процесів управління.

Вплив на бізнес: зміна поведінки/відносини співробітників, нові навички, ринки, прибуток, операційна ефективність, відносини зі стейкхолдерами [From inputs to impact., 2014].

Іноді існує помилкова думка, що аби використовувати модель LBG або брати участь у мережі, кожна діяльність, яку підтримує бізнес, повинна оцінюватися через усі пункти даної моделі. Проте це не так. Модель LBG повинна застосовуватися на користь фахівців із громадських інвестицій в тому форматі, який працює конкретно для них та їхнього бізнесу. В цьому плані не повинно бути перешкод, і бізнеси повинні вимірювати важливі саме для них значення.

Окремі підприємства можуть самі визначати міру вимірювання для діяльності, яку вони підтримують. Для невеликих разових пожертвувань це може бути просто питання правильного запису внесків. Для більших, більш тривалих партнерство проектує більш комплексне застосування моделі може бути більш підходящим.

Загалом, модель LBG – це система вимірювання, яка забезпечує інформацією, яка може бути використана компаніями різними способами.

Це може бути:

- 1) інформування управлінських рішень щодо майбутнього напрямку громадської діяльності;
- 2) розуміння, як їх власна громадська діяльність корелює колегами та/або компаніями "найвищого класу";
- 3) донесення результатів до ключових аудиторій.

Незалежно від того, як компанія збирається використовувати отриману інформацію, вона представляє свої внески таким чином, щоб дати змогу своїм зацікавленим сторонам зрозуміти, як її діяльність взаємодіє з громадою. Роблячи це, кожна компанія отримує розуміння своїх корпоративних громадських інвестицій (КГІ) і може повідомляти про прийняття подальших рішень на їх основі.

Отже, у даному розділі магістерської роботи було детально розглянуто роль та місце громадських та благодійних організації в системі реалізації програм та проектів в Україні у громадському секторі та соціальному підприємстві. Був проаналізований зарубіжний досвід більш розвинутих країн, який може стати прикладом для розробки та адаптації власних механізмів моніторингу та оцінювання у нашій країні. Незважаючи на відносну новизну застосування системи МіО в Україні, ми дослідили наявний досвід – проект «Метіда» міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я». Фонд тепер має власний посібник з моніторингу та оцінювання та має перспективи залучення інших організацій до впровадження описаних там механізмів.

Також, було розглянуті наявні за кордоном методи, що використовуються виключно для оцінки соціально-підприємницьких проектів. Це Методичний підхід REDF до оцінки соціальної окупності інвестицій, Методика оцінки соціальної окупності інвестицій SROI Network та Міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій "LBG". Останній був обраний нами для розробки адаптованої покрокової методології оцінювання проекту, зважаючи на його переваги та новизну.

Таким чином, слід зазначити, що для того, щоб проводити оцінювання програм та проектів, українські фахівці можуть звертатися до існуючого досвіду оцінювання. Моделі, що були розроблені, є надзвичайно дієвими та перспективними. Особливо актуальним є проведення оцінювання програм та проектів в сфері охорони здоров'я, яка зараз переживає нелегкі часи через економічну та соціальну кризу, а також постійні реформування даної сфери. Саме тому в наступному розділі було прийнято рішення адаптувати модель LBG для роботи українських фахівців та провести розробку методики оцінювання впливу проекту фітнес-центрів «Самотужка» для дітей з вадами, що фінансово і організаційно підтримується благодійною організацією «Фонд родини Нечитайло».

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ПРОЕКТУ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ФОНД РОДИНИ НЕЧИТАЙЛО»

Вітчизняна система охорони здоров'я протягом десятків років знаходиться у системній кризі, яка обумовлена відображенням багатьох проблем соціально-економічного розвитку суспільства. Поряд з урядом активно діють і такі актори, як громадські та благодійні організації, які частіше за все стають ключем до досягнення цілей допомоги різним прошаркам українського суспільства.

Благодійна організація «Фонд родини Нечитайло» є одною з тих, хто активно співпрацює з Українським форумом благодійників. Один з їх проектів для інвестування – мережа фітнес-центрів «Самотужка» – надає послуги з реабілітації дітям з вадами опорно-рухового апарату. Це мережа фітнес-центрів для дітей з інвалідністю, які потребують довготривалої та постійної фізичної реабілітації. Аналогів в Україні мало, тому виникає потреба розробки методики оцінювання впливу проекту фітнес-центрів «Самотужка» з виробленням рекомендацій щодо їх подальшої діяльності.

3.1. Адаптована методика застосування міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG”

Міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій LBG дає змогу бізнесу вимірювати свої корпоративні інвестиції в співтовариства (англ. – corporate community investment (CCI)). Для того, щоб краще зрозуміти, як застосовувати модель на практиці, потрібно визначити, що означає цей термін.

Ряд компаній в Україні та за кордоном займаються діяльністю, яка може мати позитив вплив на суспільство щодня. Вони створюють систему зайнятості та робочі місця, сплачують податки, пропонують товари та послуги, стимулюють появу та розвиток інновацій тощо. Всі ці речі, без сумніву,

важливі і відіграють велике значення у соціальній відповідальності та стійкості компанії та її стратегії. Проте усі вищеперераховане не є інвестиціями в корпоративні спільноти, тобто ССІ.

Окрім цієї діяльністю українські компанії все частіше починають робити внески у громадські організаціям та займатися благодійною діяльністю, щоб допомогти у вирішенні цілого ряду більш широких проблем та питань у громадах, де вони ведуть бізнес. Тип організацій, які підтримує бізнес, можуть сильно різнитися і включати благодійні організації, некомерційні організації, неурядові організації, третій сектор, громадянське суспільство, соціальні підприємства тощо. Види підтримки вищезгаданих організацій теж можуть набувати різних форм, починаючи з простих одноразових пожертвувань, які сприяють виконанню соціально значущих ініціатив, і закінчуючи довгостроковими стійкими партнерствами з місцевими об'єднаннями, метою яких є вирішення низки проблем, які зачіпають інтереси всіх учасників – як компаній, так і спільнот, в яких здійснюється ділова активність. Крім цього, компанії можуть займатися кількома видами комерційної діяльності, яка надає місцевим організаціям пряму підтримку. В силу такого розмаїття дуже важливо прояснити, які саме види (або окремі компоненти) діяльності є «корпоративними інвестиціями в співтовариства» і вимагають відповідної звітності перед суспільством.

Мабуть, також варто задуматися про те, що не є «корпоративними інвестиціями в співтовариство». І такими, зокрема, не є різні прояви відповідальності бізнесу. Так, діяльність, що відображає корпоративну соціальну відповідальність (наприклад, економія енергії, турбота про здоров'я і безпеки працівників, або розширення доступу до послуг / продуктів для вразливих категорій населення або людей з обмеженими можливостями), не відноситься до інвестицій даного типу, але при цьому є частиною основної ділової активності та соціальної відповідальності компанії.

Компанії можуть взаємодіяти з місцевими громадами різними способами. Тому дуже важливо визначити ті види (або компоненти)

діяльності, які є «корпоративними інвестиціями в співтовариства» (CCI) [From inputs to impact..., 2014].

Щоб з'ясувати, чи стосується діяльність до категорії CCI, необхідно відповісти на два ключових питання:

1) Чи є діяльність добровільною?

Встановити добровільний характер діяльності досить просто. Якщо участь компанії в будь-якій роботі не викликане необхідністю виконувати юридичні або контрактні зобов'язання, то, значить, діяльність є добровільною.

2) Чи є підтримка благодійною?

Щоб діяльність вважалася благодійною, необхідно підтримати організацію, яка ставить перед собою яскраво виражену благодійну мету. Як правило, такими благоотримувачами є організації з офіційним благодійним статусом, але також ними можуть бути школи, університети або державні установи, які не завжди реєструються як благодійні організації, але найчастіше переслідують благодійні цілі, наприклад в сфері охорони здоров'я або освіти.

Якщо на обидва питання можна дати позитивну відповідь («Так»), значить, діяльність цілком може вважатися внеском до спільноти. Але якщо на одне із запитань відповідь «ні», то тоді діяльність, безумовно, може бути важливою і корисною, але не може в повній мірі вважатися «участю у житті громади» (CCI) [From inputs to impact..., 2014].

Перед тим як перейти до обговорення питань, що стосуються практичного застосування моделі LBG, необхідно озвучити три «заповіді», про які слід пам'ятати постійно:

1. Модель LBG – не наука.

Тобто, слід знайти компроміс, здатний привести у відповідність корисну віддачу від застосування моделі і ті ресурси, які необхідні для втілення задуму. LBG – це управлінський інструмент, призначений для того, щоб фахівці у справах співтовариств (community affairs professionals) могли підвищити якість своєї роботи. Це не податкові прибутки, що вимагають суворого обліку

до останньої гривні, але тим не менше, новачкам, які використовують модель вперше, не потрібно повністю ігнорувати ці моменти.

Всім членам Глобальної мережі LBG пропонується (по можливості) повідомляти про фактичні витрати, пов'язані з участю в житті спільноти. Однак іноді ресурси, необхідні для збору таких відомостей, помітно перевищують цінність шуканої інформації. У подібних випадках допускається застосування затвердженої оціночної методики більш широкого призначення (наприклад, це можуть бути показники, які компанія використовує для оцінки вартості робочого часу, або сценарний аналіз, що дозволяє оцінити практику взаємодії з місцевими громадами, яка склалася в численних бізнес-підрозділах). У керівництві позначені ситуації, коли подібне рішення вважається допустимим.

Крім того, незважаючи на те, що члени мережі LBG постійно працюють над підвищенням якості систем, призначених для оцінки внеску в співтовариство, одночасно з цим їм все одно доводиться робити деякі загальні розрахунки або складати прогнози щодо рівня заробітної плати та інших моментів. Це відбувається тому, що тільки так вони можуть отримати цифру, яка відображатиме загальний обсяг інвестицій.

2. Сумніваєшся – промовчи.

Занижений показник у звіті – краще, ніж завищений. Більш скромні відомості зменшують ризик перегляду і повторного підтвердження даних в наступні роки, а також зміцнюють довіру спільноти до моделі та інвестиційної діяльності конкретних компаній на місцевому рівні. Якщо ви не впевнені в тому, що методика підрахунку витрат на подібну діяльність (або її частина) в повній мірі узгоджується з принципами вимірювання та оцінки LBG, то проявіть консерватизм і не включайте в звіт відповідні відомості, поки не з'явиться інформація, що дозволяє кваліфікувати дану роботу як внесок до спільноти (CCI).

3. Керуйтеся правилом 80/20.

Згідно з правилом «великого пальця» (або правила Парето), для збору за системою LBG першої частини даних, що складає близько 80% від загального об'єму даних про внески компанії в спільноти, треба 20% часу. Збір наступних 20% даних про інвестиції в спільноти буде займати весь інших час (тобто 80%). Таким чином, якщо ми використовуємо модель LBG вперше, то слід сконцентруватися на тій діяльності, яка краще за все піддається обліку. Не потрібно підраховувати кожне нефінансове пожертвування або кожен внесок у вигляді робочого часу кожного співробітника. Буде краще, якщо модель LBG стане таким собі еволюційним процесом, який дозволить нарощувати об'єм роботи по збору даних поступово – із року в рік, по мірі розвитку системи збору інформації та формування мережі респондентів. Тому слід починати з більш крупних проектів або напрямків діяльності та поступово розширювати аудиторію учасників взаємодії в режимі онлайн.

Офіційно виданий посібник із застосування модулів LBG пропонує окремо аналізувати три елементи: ресурсний внесок (input), створені продукти (output) та і соціальний ефект (impact) [From inputs to impact..., 2014]. Більше ефективний підхід розглядає всі три елементи з самого початку, встановлюючи цілі для результатів та впливу програми як в цілому на стадії планування, на основі яких можна оцінити хід окремих видів діяльності.

Щоб виміряти ресурсний внесок, потрібно дати відповідь на такі питання:

1) Як здійснюється внесок: чи виключно фінансово, чи виплачується внесок лише за робочий час, чи ще включає витрати особистого часу та інші внески, або ж поєднання усіх видів внесків;

2) чому внесок зроблено: з метою благодійництва, чи це пожертви через стратегічне партнерство для комерційного використання та співпраці;

3) яке питання підтримується: чи вирішується проблема в галузі освіти, охорони здоров'я, соціальна допомога чи інші питання;

4) де відбувається діяльність: географічне поширення діяльності.

Методика моделі LBG пропонує чотири різні види внесків, з якими компанія може брати участь у діяльності громади, проекту чи програми. Ними є:

- 1) Грошові внески;
- 2) Часові внески;
- 3) Натуральні внески - товарів, майна чи послуг;
- 4) Витрати на управління: зарплата персоналу, пільги / накладні витрати + дослідження та комунікації [From inputs to impact., 2014].

Загальна сума витрат на окремий напрямок роботи з місцевим співтовариством може відповідати сумі, відображеній по одній з вищевказаних статей, або може складатися з витрат за кількома статтями.

Щодо грошових внесків, то практика їх вимірювання їх розміру, як правило, досить проста. Грошовий внесок до спільноти - це валова сума, яку компанія виплачує з метою підтримки місцевої організації або проекту.

Прикладами грошових внесків є:

- 1) прями пожертви;
- 2) соціальне спонсорство;
- 3) співфінансування пожертвувань співробітників;
- 4) витрати, пов'язані з залученням співробітників в ініціативи місцевого рівня;
- 5) членство і підписка на інформаційні продукти місцевих організацій.

Внесок у вигляді часу – це витрати компанії, пов'язані з оплатою робочих годин, присвячених співробітниками соціально значимій діяльності або співробітництву з місцевою організацією. Прикладами подібної роботи (яку за допомогою Моделі LBG можна відобразити в звіті як «внесок у вигляді часу»)

є:

- 1) добровільна діяльність співробітників;
- 2) фандрейзинг, тобто збір коштів та інших ресурсів;
- 3) стажування співробітників в місцевих організаціях;

4) наставницький робота з тими, хто купує досвід трудової діяльності [From inputs to impact., 2014].

Вартість робочого часу, присвяченого співробітниками соціально значимій діяльності, можна розрахувати кількома способами. Найголовніше – визначити цифру, яка найбільш точно відображає реальні витрати компанії на те, щоб її співробітники брали активну участь в житті громади в оплачений корпорацією робочий час.

Безумовно, можливість виконання подібних розрахунків залежить від наявності та доступності інформації про співробітників, які залучені до роботи з місцевим співтовариством. Деякі компанії отримують детальні відомості про кваліфікацію, розмір зарплати, місцезнаходження тощо кожного співробітника, залученого в соціально значиму роботу в своїх департаментах з управління людськими ресурсами, і, ґрунтуючись на даній інформації, обчислюють суми витрат з високою точністю.

Однак в більшості випадків докладні дані отримати досить складно, і тому допускається використання більш широких підходів, що дозволяють обчислювати середній розмір витрат за сприяння департаменту з управління людськими ресурсами або за допомогою інших методик.

Також компанії можуть працювати з громадами, надаючи інші нефінансові ресурси. Такими можуть бути: продукція, обладнання або інші види негрошових внесків компанії в співтовариство.

Прикладами нефінансової підтримки є:

1) пожертвування у вигляді продукції (наприклад, призи для місцевих заходів);

2) вживане офісне обладнання або меблі;

3) використання приміщень компанії;

4) безоплатне розміщення реклами місцевої некомерційної організації на сторінках видання або на веб-сайті;

5) безоплатне надання юридичних, бухгалтерських чи інших професійних послуг [From inputs to impact., 2014].

Оцінюючи будь-які види нефінансових інвестицій, слід враховувати фактичні витрати компанії на надання конкретного виду допомоги, а не ті суми, які організація-благотримувач могла б витратити на придбання необхідних товарів та послуг в умовах вільного ринку. Наприклад, пожертвування у вигляді продукції підлягають оцінці не за роздрібною ціною, а за середньою вартістю витрат на виробництво даного товару. Іншими словами, пожертвування в натуральній формі повинні оцінюватися за тим же принципом, що і грошові інвестиції і вклади у вигляді часу співробітників компанії.

Коли мова йде про пожертвування майна, котре було на інвентарному обліку, або про передачу надлишків обладнання, цінність нефінансових вкладів, як правило, відповідає сумі, відображеної в облікових документах компанії. Однак в тих випадках, коли вартість матеріально-технічних ресурсів, що мають важливе значення для програми підтримки спільноти, для зручності бухгалтерського обліку була знижена до нуля, дане нульове значення можна замінити реалістичною залишковою вартістю.

Щоб правильно визначити вартість деяких видів нефінансових пожертвувань, іноді доводиться неабияк потрудитися. Однак існує кілька технік і протоколів, розроблених членами Глобальної мережі LBG спеціально для оцінки ресурсів в конкретних ситуаціях. Щоб дізнатися, як виглядає практика оцінки кожного різновиду вищевказаних негрошових інвестицій, є Глобальна мережа LBG дає можливість ознайомитися з відповідними інструкціями щодо застосування моделі LBG і змістом внутрішніх політик компанії.

Поряд з методиками підрахунку прямих витрат на підтримку спільноти модель LBG пропонує компаніям інструкції з ведення обліку та звітності про витрати на управління інвестиційною діяльністю на місцевому рівні. Це кошти на зарплату, пільги та інші накладні витрати, необхідні для роботи фахівців у справах співтовариств (community affairs staff), а також витрати на дослідження і комунікації – якщо дана діяльність виконується з метою

активізації взаємодії між спільнотою та компанією [From inputs to impact., 2014].

Оцінюючи управлінські витрати, дуже важливо фіксувати тільки ті витрати, які мають безпосереднє відношення до спільного управління програмами підтримки спільнот. Якщо управління програмою для спільноти є всього лише однією з численних посадових обов'язків будь-якого співробітника, то слід враховувати тільки ту частину робіт, яка пов'язана з даною програмою. Так, якщо мова йде про фахівців зі зв'язків з громадськістю (public relations managers), то в розрахунки слід включати тільки ту частку робочого часу, яка присвячена «справах громад» (community affairs), і не враховувати час, призначений для комунікацій більш широкого плану.

Управлінські витрати повинні відображати загальну координаційну та комунікаційну діяльність і при цьому не повинні включати час, витрачений на виконання конкретної програми підтримки спільноти. «Програмний час» необхідно враховувати в рамках кожного проекту в якості «внеску у вигляді часу», окремо від «централізованого управління» роботою зі спільнотами.

Отже, розібравши основні складові міжнародного стандарту оцінки LGB та адаптувавши їх для застосування до українських програм та проектів, можна зробити висновок, що модель є дієвою та перспективною. Вона дає можливість звертати увагу лише на ті аспекти, які стовідсотково піддаються вимірюванню, щоб уникнути неточних даних. Модель LBG – це не лише механізм вимірювання середовища як області впливу завдяки різноманітним способам підтримки та благодійності, а й безпосередня користь для людей та організації. Вона також визнає людський фактор у рамках благодійної діяльності, а це може сприяти позитивним змінам у настроях суспільства. Особливо гостро цього потребує українське суспільство, адже держава та владні структури не завжди у змозі вирішити проблеми, які щодня виникають у країні, що розвивається та стикається з такою кількістю перешкод, як наша держава.

Також, не слід забувати про наукові розробки та розвиток майбутнього української соціології та оціночної діяльності. Саме тому на основі викладеної вище адаптованої програми моделі LBG була розроблена спроба методологічного викладу поетапного втілення цього стандарту на прикладі благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» та її фітнес-проектів для дітей з вадами «Самотужка». Наведена нижче програма є першою спробою апробації моделі LBG в Україні, що створює перспективи розвитку системи українського моніторингу та оцінювання у цьому напрямку.

3.2 Поетапне втілення міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG” на прикладі благодійної організації «Фонд родини Нечитайло»

Розробляючи програму даної магістерської роботи, ми мали на меті провести часткову розробку та апробацію міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG” на практиці. Проте в умовах карантинного режиму, викликаного пандемією COVID-19, це стало неможливим. Але це не означає, що дані умови не дають можливості проводити оцінювання програм та проектів взагалі. Майкл Паттон, світовий гуру у сфері оцінювання зазначає про те, що хоч пандемія і впливає на методики оцінювання, ми можемо адаптуватися та використати це на свою користь. Так, вчений зазначає, що зараз ми повинні займатися адаптацією планів та проектів оцінювання. Усі фахівці з оцінювання тепер мають стати оцінювачами розвитку, здатними адаптуватися до складних систем динаміки, готуючись до невідомого, до невизначеностей, турбулентності, відсутності контролю, нелінійності та до появи несподіваного. Це сучасний контекст у цілому світі взагалі, і це той світ, в якому оцінка буде існувати в майбутньому.

Зараз фахівцям як ніколи потрібна допомога в оновленні оцінки. Це не обов'язково означає затримку збору даних. Це може означати прискорення його для отримання актуальної інформації після закінчення кризи. Зараз

змінюються потреби та ми маємо розглядати варіанти, що рухають суспільство вперед. Майкл Паттон радить зменшити масштаб, щоб зрозуміти широкую картину та завдяки цьому удосконалити той рівень, на якому ви працюєте. Звісно, що контекст має значення для кожної оцінки, але використовувати цю кризу треба, щоб відточити свої навички оцінювального мислення, щоб зрозуміти, як глобальні закономірності та тенденції перетинаються і впливають на те, що відбувається на місцевому рівні [Evaluation Implications.., 2020].

Саме тому було вирішено розробити повноцінну адаптовану методичку міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій LBG для подальшого використання українськими фахівцями з оцінювання.

КРОК 1: вибрати стільки ініціатив громади, скільки потрібно проаналізувати. Вибір та прийняття рішення про те, які ініціативи слід оцінювати за допомогою моделі LBG, потребує розуміння того, що модель LBG вважає інвестицією у громади. Інструмент визначає інвестиції громади як добровільні некомерційні ініціативи, спрямовані на чітку благодійну мету.

У нашому випадку, це проект фітнес-центрів «Самотужка», проспонсорований благодійною організацією «Фонд родини Нечитайло». Слід зазначити, що фонд активно підтримує принцип відкритої та прозорої благодійності. Перспективи успішного розв'язання більшості проблем їх проекту пов'язані зі ефективним розподілом ресурсів та інвестицій, і звідси – ефективності благодійних проектів загалом. Оцінка впливу та ефективності проекту «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» є кроком до рекомендацій іншим громадським та благодійним організаціям бути повноцінним рушієм позитивних змін реалізації стратегій та програм в Україні, особливо в умовах зростаючої ролі та ініціатив представників громадянського суспільства.

Тож, проблема дослідження полягає у протиріччі між наявністю залучення нових інвестицій благодійної організації «Фонд родини Нечитайло»

та недостатністю інформації щодо ефективності впливу їх нового центру «Самотужка».

З цього маємо, що метою дослідження є оцінка впливу благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» на прикладі проекту фітнес-центрів «Самотужка». Визначена мета зумовила необхідність розв'язання низки наступних завдань:

Основне завдання:

1) Дослідити діяльність благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» на прикладі проекту нового фітнес-центру «Самотужка».

Часткові завдання:

1. Визначити напрямки роботи нового фітнес-центру «Самотужка».
2. З'ясувати рівень якості послуг, що надає новий фітнес-центр «Самотужка».

Основне завдання:

2) Оцінити задоволеність клієнтів новим фітнес-центру «Самотужка».

Основне завдання:

3) Визначити, які чинники допоможуть розвинути перспективи нового фітнес-центру «Самотужка».

Є два аспекти, які потрібно враховувати, вибираючи, які ініціативи оцінювати за допомогою LBG-моделі. По-перше, це мають бути ініціативи, які явно виходять за межі повсякденних ділових операцій: це інвестиція, яка підтримує організацію з чіткою благодійною чи суспільною вигодою, яка служить певній меті. Крім того, компанія не повинна отримувати жодних прямих вигод, пов'язаних з бізнесом, від ініціативи, наприклад, від маркетингу. Вкладенням у цю модель вважається не тільки грошова пожертва, а й, наприклад, час.

Вибраний нами проект відповідає усім вищенаведеним вимогам. Благодійна організація робить інвестиції у проект фітнес-центрів «Самотужка» на пайових умовах та не отримує жодних прямих вигод від цих центрів. Також, це інвестиція, що надає підтримку організації з чіткою

благодійною та суспільною вигодою, яка служить конкретній меті – лікування дітей-інвалідів.

КРОК 2 у нашому аналізі – це зібрати "вхідні дані" – загальну вартість здійснених інвестицій. Модель LBG працює за простою моделлю "внесок-вихід-результат-вплив". Оскільки ми не маємо офіційного членства у спільноті LBG Community, то єдиний вихід – це збирати дані про внески та інвестиції (грошові кошти, час роботи працівників, подаровані продукти, інші внески). Модель допомагає об'єднати всі різні типи інвестицій в одну загальну вартість.

Виходячи з отриманих даних про суму інвестицій у фітнес-центри «Самотужка», наразі ця сума складає 560 000 грн. Слід зазначити, що внесені кошти не потрапляють до керівників центрів напряму, а розподіляються як на побудову центру та побудову нових філіалів, так і на собівартість занять для особливих дітей, тобто на виплати персоналу та інші щомісячні та щоденні витрати.

Крім того, ми повинні врахувати:

- 1) витрачену суму на збори коштів;
- 2) витрачену суму на покриття витрат на залучення працівників;
- 3) сума, яку благодійний проект . програма отримує від маркетингових ініціатив, але лише якщо вони є останній пунктом діяльності, тобто не ціллю і основною метою. Також, якщо замовник сплачує премію, яка йде на благодійність, це не повинно бути включеним як корпоративний внесок.

Ми НЕ повинні враховувати:

- 1) внески до громадської діяльності, які надійшли з інших джерел (наприклад, співробітники, клієнти, інші організації);
 - 2) комерційні внески (спонсорства) від компаній з національним або міжнародним визнанням;
 - 3) рекламні витрати, пов'язані з проведенням маркетингової кампанія.
- Потрібно лише підрахувати суму, що благодійність насправді отримує.

За останніми даними на жовтень 2019 року, час роботи працівників складав сумарно 8110 годин занять із дітьми. Для повноцінного аналізу є необхідність зібрати усі можливі дані про використаний час.

Для цього потрібно:

1) Порахувати значення витраченого працівником волонтерського часу за допомогою одного з рекомендованих методології, тобто зібрати інформація від HR або фінансового відділу; використати річний звіт або інші наявні актуальні дані;

2) робити акцент на оцінюванні саме того часу, який був витрачений лише працівниками нашої організації. Оброблені та презентовані результати також можуть мотивувати працівників брати активну участь.

При підрахунках витрат часу ми НЕ повинні враховувати:

1) час працівника, коли він займався волонтерською діяльністю поза нашою компанією, оскільки це не несе ніяких результатів компанії;

2) пасивну участь працівників у діяльності (наприклад, у випадку діяльності зі збору коштів на місці, потрібно рахувати лише час працівників, що активно організували та провели подію, а не час тих, які могли б прийти та внесли кошти).

Наразі існує перспектива подальшого збору даних щодо усіх типів інвестицій, коли робота центрів повністю відновиться після карантинного режиму, викликаного пандемією COVID-19.

КРОК 3: зібрати дані про результати – хто і скільки людей виграли від даної інвестиції. Дані, необхідні для аналізу результатів, отриманих діяльністю, є триразовими. Спочатку потрібно зібрати дані про 1) "важелі" даної інвестиції, тобто хто і скільки сприяв даній ініціативі, це може бути додатковий вільний час, коли співробітники зголосилися на допомогу, додаткові кошти, зібрані з інших джерел, тощо; 2) кількість бенефіціарів, які безпосередньо мали потребу в допомозі та отримали користь від інвестицій (наприклад, брали участь у тренінгах, отримували пожертви); 3) результат, який вплинув на бізнес – скільки працівників було зайнято та наскільки медіа

висвітлювало ініціативу, а також скільки споживачів/замовників та постачальників було задіяно за допомогою даної діяльності.

Розглядаючи обраний проект фітнес-центрів «Самотужка», то основним важелем даних інвестицій є благодійна організація «Фонд родини Нечитайло», що займається адресною благодійною допомогою. Також, свій внесок зробила Українська Біржа Благодійності. Саме кошти, зібрані на Українській Біржі Благодійності, дозволили здійснити будівництво нового фітнес-центру з басейном і залом для фізичної реабілітації. Фонд та Біржа активно докладали зусиль, щоб знайти партнерів, які нададуть додаткові грошові кошти для будівництва нового центру.

За даними на жовтень 2019 р., отримані від центру, допомогу отримували 172 дітей, що відвідували центри. Також, зібрані загалом кошти дозволили «Самотужці» до початку нового 2020 року запустити річну програму безкоштовної реабілітації для 28 дітей з малозабезпечених сімей.

Що стосується медіа, то ряд українських видань висвітлювали відкриття нового фітнес-центру «Самотужка», адже даний проект з басейном є унікальним для України і аналогів йому немає.

КРОК 4: зібрати дані про вплив – скільки людей буде залучено та які зміни буде досягнуто. Дані про досягнутий вплив зазвичай є найскладнішою частиною будь-якої оцінки впливу. На цьому етапі модель LBG структурує та об'єднує дані про те, як вплинули інвестиції громади: 1) бенефіціари, люди, які беруть участь у діяльності, 2) благодійні організації, які співпрацюють з нашою компанією для реалізації ініціативи, 3) бізнес.

Питання, на які потрібно дати відповіді, будуть наступні:

1) Користь від людських ресурсів: Чи діяльність громади сприяла зростанню діяльності проекту фітнес-центрів через залучення громади та її активність?

2) Поліпшення відносин / сприйняття зацікавлених сторін: Чи активність громади покращила сприйняття фітнес-центрів «Самотужка» зацікавленими

сторонами, а також інфлюенсерами та лідерами думок, для більш успішних відносин з бізнес-партнерами?

3) Створення бізнес-зв'язків: Чи активність громади сприяла розвитку бізнесу (наприклад, збільшення продажів, пов'язаних з маркетингом, нові ринкові можливості)?

4) Інші операційні покращення: Чи підвищився рівень комунікацій у ланцюжку інвесторів тощо?

5) Підвищення рівня поінформованості про бренд: Чи активність громади принесла перевагу бізнесу завдяки підвищенню поінформованості про бренд (наприклад, через посилення висвітлення у ЗМІ)?

Вищенаведені показники є більш скороченою та адаптованою версією для користування. Повноцінними версіями користуються члени мережі LBG. Проте адаптованість програми не означає її меншу ефективність. Кожен показник оцінює ступінь усвідомленості програми або проекту або взаємодії з нею ключових груп зацікавлених сторін. Якщо ці показники вимірюються на етапі створення продукту (output), це має продовжувати приносити помітну вигоду бізнесу в конкретній області. Можна дослідити такі питання:

1) Чи клієнти, які знають про діяльність компанії продовжують купувати товари чи послуги?

2) Чи участь у громадській діяльності призвела до зростання задоволеності працівників і кращої роботи?

3) Чи підвищилася обізнаність щодо громадського проекту у впливових зацікавлених сторін, що сприяло в отриманні вигідних контрактів?

Початкова оцінка, знову ж таки, базується на простій шкалі того, як сприймається вплив для оцінки різниці, зробленої в кожній сфері:

1. Немає різниці.
2. Невелика різниця: тобто незначна короткочасна зміна у цій сфері.
3. Деяка різниця: тобто деякі демонстраційні довгострокові зміни в цій сфері.
4. Суттєва різниця: тобто значні постійні зміни у цій сфері.

КРОК 5: проаналізувати дані та етапи. Збір усіх наведених вище даних дозволить структурувати інформацію про інвестиції та зрозуміти, що змінилося в результаті інвестицій у громаду та у бізнес. На цьому етапі можна проаналізувати, чи досягаються за допомогою інвестицій стратегічні цілі, встановлені для них, і вирішити, як керувати подальшими інвестиціями.

Отже, у цьому розділі магістерської роботи була представлена адаптована методика оцінки проекту фітнес-центру «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло». Зібравши усі необхідні дані за допомогою розробленої програми, результати оцінювання можуть бути використані для внутрішніх цілей управління організацією, так само як і широкого поширення для подальшого застосування методики іншими організаціями. Важливим є донесення результатів до власників і отримання від них зворотного зв'язку. Правильно застосована методологія дає результат та містить опис процесу соціальних змін і може дати правильні рішення наявних проблем. Адаптована програма дає без зайвих зусиль провести польове дослідження та отримати дані, можуть бути корисні для стратегічного планування та управління діяльністю центру.

Щоб модель LBG приносила користь, потрібно, щоб за її результатами впроваджувалися зміни. Після проведення польового дослідження організація може переглянути заплановану діяльність центру, щоб максимізувати її соціальні результати. Після адаптованої програми та її покрокового втілення є можливість розробки системи проведення регулярного оцінювання, що виведе українську систему МіО на міжнародний рівень якості соціальних програм та проектів.

ВИСНОВКИ

Соціальний контроль та аудит, а також їх ефективні механізми – моніторинг та оцінка – станом на сьогодні є одним із найважливіших та найефективніших засобів у визначенні та фіксації ступеня соціальної відповідальності держави, бізнесу, інститутів громадянського суспільства, методом залучення активної громадськості до впливу та реформування усіх соціальних сфер.

Відповідно до завдань дипломної роботи, можна зробити наступні висновки. По-перше, аналізуючи стан та перспективи розвитку соціального аудиту в Україні, можна говорити про особливості української моделі соціального аудиту, які полягають тому, що він розглядається інтегрованим у систему соціального партнерства, тобто замовниками можуть виступати не лише власники і керівники підприємств, але й соціальні партнери. Ними можуть бути роботодавці, профспілки, представники органів влади, неурядових організацій тощо.

Зараз відбувається активне впровадження механізмів соціального аудиту, таких як моніторинг та оцінювання в різні сфери життєдіяльності суспільства. Разом чи окремо, вони можуть допомогти в просуванні соціальних проектів та програм, визначивши їх умови, ефективність, перспективи та доцільність загалом. Фахівці з моніторингу та оцінювання в Україні мають спиратися на вже розроблені методики та схеми, які були запропонованими зарубіжними та вітчизняними фахівцями.

Розвинені країни вдало використовують механізми соціального аудиту не лише задля забезпечення прозорості та дотримання міжнародних стандартів, а й для успішного функціонування соціального підприємництва. В останні роки в Україні також відбувається стрімкий розвиток МіО, в основному завдяки діяльності фахівців з Української асоціації оцінювання та незалежних оцінщиків.

Щоб на результати оцінювання можна було спиратися як на надійні дані, воно повинно відповідати певним стандартам та критеріям. За таких умов оцінювання стає джерелом практичних засад професійної діяльності, принципом та правилом, що визначає поведінку та рішення представників досліджуваної галузі, характеристиками щодо діяльності суб'єктів.

Важливим є зазначити, що невід'ємною рисою розвинутого громадянського суспільства є активна участь громадськості в реалізації різноманітних програм та проектів. Громадські та благодійні організації є важливим актором, які можуть виступати рушійною силою у демократизації українського суспільства. Як доводить світова практика, рівень розвитку оцінювання є важливим показником рівня розвитку громадянського суспільства та рівня демократичності управління, а також його можливостей швидко реагувати на виклики сьогодення. В умовах формаційної та цивілізаційної модернізації суспільства в Україні існує необхідність поширення моніторингу та оцінювання та їх безпосередня інституціоналізація.

У рамках магістерської роботи для розробки програми оцінювання та її адаптації була обрана Благодійна організація «Фонд родини Нечитайло» – організація, яка реалізовує благодійні ініціативи, власні проекти, бере участь у фінансуванні програм інших благодійних та громадських організацій, підтримує актуальні соціальні ініціативи. Фонд було засновано у 2015 році, щоб втілити місію допомагати тим, хто цього потребує та займатися реалізацією благодійних ініціатив. Серед ініціатив Фонду було обрано такий їх об'єкт для інвестування як мережа фітнес-центрів «Самотужка», що надають реабілітаційні послуги для дітей з вадами опорно-рухового апарату. Там займаються діти з інвалідністю, яким потрібні довготривалі та комплексні фізичні заняття. Ця організація займається соціальним підприємництвом ще з 2016 року та є надзвичайно потрібною, адже в Україні є понад 20 тисяч дітей з дитячим церебральним паралічем, що є цільовою аудиторією центру.

Існує ряд методів, що використовуються виключно для оцінки соціально-підприємницьких проектів. Усі вони були розроблені у більш

розвинених країнах та наразі мають лише перспективи застосування в Україні. Найбільш відомими та популярними методами на Заході, в США та Канаді є Методичний підхід REDF до оцінки соціальної окупності інвестицій, Методика оцінки соціальної окупності інвестицій SROI Network та Міжнародний стандарт оцінки соціальних інвестицій “LBG”.

Для розробки методики оцінювання проекту фітнес-центрів «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» було обрано метод порівняльного аналізу, розроблений Лондонською групою порівняльного аналізу (London Benchmarking Group - LBG) – це методика, що спеціалізується на оцінці філантропічного напрямку діяльності компаній – благодійності. Модель LBG використовує показники корпоративного інвестування у місцеві спільноти. Цей метод аналізу заснований на припущенні, що вся благодійна та соціально орієнтована діяльність компаній є доповненням до їх основної діяльності. Головна діяльність бізнесу разом з їх соціальним впливом є основою для побудови відносин з місцевою громадою. Таким чином, формується піраміда участі корпоративної компанії у вирішенні соціальних завдань місцевої громади. На першому щаблі знаходяться комерційні ініціативи, які фінансуються з бюджету компанії. На другому – спільні з партнерами бізнес-організації добровільні інвестиції у проекти та програми для місцевої громади. На вершині піраміди знаходиться філантропічна діяльність компанії, що фінансується із бюджету. Ці інвестиції є своєрідною відповіддю на потреби місцевої громади та проявом корпоративної соціальної відповідальності.

Для оцінювання проекту фітнес-центрів «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло» було обрано дану модель через її можливість включати підрахування не лише економічної вигоди підприємства, а й соціальної окупності. Також існує можливість залучення стейкхолдерів в процес оцінки. Тому, такі методи, як аналіз “витрати-вигоди”, соціальна звітність, оцінка впливу на навколишнє середовище не підходять через те, що не враховують всіх потрібних важливих для аналізу аспектів.

Зважаючи на вищенаведені вимоги, за стандарт оцінювання, використаний у даній магістерській роботі, було обрано саме модель LBG.

Відповідно до завдань магістерської роботи, цей стандарт було адаптовано для попередньої та перспективної оцінки впливу проекту фітнес-центрів «Самотужка» благодійної організації «Фонд родини Нечитайло».

Адаптована методика буде корисна і для оцінювання інших благодійних програм та проектів в Україні. На сьогодні світ змінюється надзвичайно стрімко, і не можна залишатися осторонь та ігнорувати сучасні методологічні розробки, які можуть допомогти на практиці. Адаптована методика досить проста у застосуванні. Сама по собі LBG – це матриця, де можна поставити поруч і наочно порівняти ресурсний внесок (input), безпосередні результати, створені продукти (output) і соціальний ефект (impact). Крім обліку того, скільки грошей було витрачено на програму, скільки часу зайняла її реалізація, яка собівартість «нефінансових внесків», враховується також користь для спільноти (наприклад, число людей, які отримали підтримку), користь для бізнесу і способи посилення впливу (додаткові джерела підтримки соціально значимої діяльності). Модель LBG універсальна як для простих одноразових проектів, так і для масштабних. Крім того, така матриця дозволяє порівнювати різні програми між собою.

Оскільки уся офіційна документація LGB доступна лише на обмежених ресурсах та англійською мовою, можна застосовувати адаптовану методику, запропоновану у даній магістерській роботі.

Отже, лише враховуючи думку та поради спеціалістів та представників громадянського суспільства, застосовуючи на практиці такі дієві механізми соціального аудиту, як моніторинг та оцінка, можна проваджувати ефективні програми та проекти в Україні, слідкувати за ефективним розподілом коштів та реальним їх витрачанням. Лише за допомогою чітких механізмів ми можемо змінити на краще не лише окрему галузь, а і підняти загальний рівень розвитку нашої держави на належний рівень, аби мати повне право називатися правовою, демократичною, європейською країною, яка дбає про своїх

громадян та готова завжди почути їх думку щодо будь-яких соціальних проблем та питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безрукова О. А. Відповідальність в сучасному світі: моральні та соціальні підстави соціологічної інтерпретації: монографія. – Запоріжжя: ЗНТУ, Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2012. – 324 с.
2. Безрукова О. А. Соціальна відповідальність в сучасному українському суспільстві: соціологічна концептуалізація та досвід емпіричного дослідження. К., 2015. – 406 с.
3. Бондаренко Ю. В. Оцінка соціальних проектів та програм як інструмент ефективного управління недержавною некомерційною організацією. – К., 2006. – 127 с.
4. Горелов Д. М. Розвиток благодійництва в сучасній Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Д.М. Горелов. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1367/>
5. Громадські і благодійні організації в Україні. Реєстрація та діяльність / М. В. Лациба, С. П. Старосольська, Д. В. Сидоренко [та ін.]. – Київ, ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 148 с.
6. Карта подходов к измерению результатов. Взгляд через призму корпоративной практики (Measurement Map corporate perspective). Источник: Corporate Citizenship 2015. LBG | Investing for shared value – Measurement map
7. Мазурик О. В. Соціальний аудит у системі соціального партнерства: механізми оптимізації взаємодії і управлінській практиці / О.В. Мазурик // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. – 2009. – Вип. 15. – С. 260.
8. Мазурик О. В. Суспільні функції та можливості соціального аудиту // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Соціологія*. – 2013. – №1(4). – С. 80-82.

9. Мазурик. О. В. Соціальний контроль: базові перспективи концептуалізації соціального аудиту // Вісник Львівського університету. – Серія соціологічна. – 2011. – Випуск 5. – С. 169-177.
10. МБФ "Альянс Громадського Здоров'я", (n.d.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aph.org.ua/uk/nasha-robota/ukraine/proekt-metida/>
11. Мельник С. В. Концепція формування національної моделі соціального аудиту (проект) / С.В. Мельник, В.Д. Матросов, М.К. Гаврицька. – Луганськ, 2008. – С. 49-52.
12. Моніторинг і оцінювання: Заради чого? Яким чином? З яким результатом? Посібник. – Київ: МБФ Альянс громадського здоров'я, 2018. – 176 с.
13. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / О.О. Яременко, О.Р. Артюх, О.М. Балакірева та ін. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.
14. Попов В. Ж. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Неурядові організації в соціальній роботі України та організація волонтерської діяльності» (для магістрів). – К.: МАУП, 2016. – с. 9.
15. Про громадські об'єднання, Верховна Рада України; Закон від 22.03.2012 № 4572-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
16. Соціальні технології: заради чого? яким чином? з яким результатом? : монографія / Колектив авторів, наук. ред. В. І. Подшивалкіна. – Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2014. – 546 с.
17. Соціологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Волович [та ін.]. – Київ : Центр навчальної літератури, 2009. – 808 с.
18. Сухорученкова Г. Ф. Социальный аудит как возможность (элемент) влияния на управление охраной труда в организациях. Сборник

материалов «Актуальные проблемы охраны труда XXI века». – Калининград, 2008. – С. 58-62, С. 65-66.

19. Тер-Акопьян В. А. Система социального аудита и ее нормативные параметры // Теория и практика общественного развития. – 2011. – № 2. – С. 1-3.

20. Технічна допомога в сфері МіО та Ефективного Використання Даних (METIDA), (n.d.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://phc.org.ua/pro-centr/proekti/metida>

21. Тянь Р. Б., Холод Б. І., Ткаченко В. А. Управління проектами: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

22. Український форум благодійників, (n.d.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ufb.org.ua/members/blagodijna-organizatsiya-fond-rodyny-neschytajlo/>

23. Хрущ В. О. Розвиток соціального аудиту в системі соціального управління / В.О. Хрущ // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки, 2013. – вип. 2. – С. 98-102.

24. A guide to Social Return on Investment, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socialvalueuk.org/app/uploads/2016/03/The%20Guide%20to%20Social%20Return%20on%20Investment%202015.pdf>

25. Bhasin, H. (2019, August 10). Social Audit: Definition, examples, importance, objectives & components. Retrieved from <https://www.marketing91.com/social-audit/>

24. Evaluation Implications of the Coronavirus Global Health Pandemic Emergency, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bluemarbleeval.org/latest/evaluation-implications-coronavirus-global-health-pandemic-emergency?fbclid=IwAR3BFOMJFEJNeyJiS7TZPsVQIFFgJdqXMGrKK3twSZtEu0GvFv6MIVlq728>

26. From inputs to impact. Measuring corporate community contributions through the LBG framework - A Guidance Manual, 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://corporate-citizenship.com/our-insights/lbg-guidance-manual/>
27. M&E-related Technical assistance and Improved Data Application in HIV (METIDA) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.aidsalliance.org.ua/ru/metida/METIDA_ukr_fin.pdf, с. 1-2.
28. Mertens D. Assumptions at the philosophical and programmatic levels in evaluation. *Evaluation and Program Planning*. Volume 59, December 2016, pp. 102-108.
29. Mertens D., Wilson, A. *Program Evaluation Theory and Practice*, Guilford, New York NY 2012, 620 p.
30. Small A.W. *An introduction to the study of society* / A.W. Small, G.E. Vincent. – New York: American Book Co., 1894.
31. Srivastava, K. B. (n.d.). Training module on social audit. Food and Agriculture Organization. Retrieved from <http://www.fao.org/3/ad346e/ad346e09.htm#TopOfPage>
32. Stahl, G. K., Brewster, C. J., Collings, D. G., & Hajro, A. (2019). Enhancing the role of human resource management in corporate sustainability and social responsibility: A multi-stakeholder, multidimensional approach to HRM. *Human Resource Management Review*, 1-16. doi:10.1016/j.hrmr.2019.100708
33. World Health Organization. (n.d.). Category 6: Monitoring and evaluation. Retrieved from https://www.who.int/hiv/topics/vct/sw_toolkit/monitoring_and_evaluation/en/

ДОДАТКИ

Додаток 1

Матриця міжнародного стандарту оцінки соціальних інвестицій “LBG”

